

JURIDISCHE VERWIJZINGEN EN AFKORTINGEN

*Interuniversitaire Commissie
Juridische Verwijzingen en Afkortingen*

2008

 Kluwer
a Wolters Kluwer business

De inhoud van dit boekje is ook gratis online consulteerbaar op www.verwijzingen-en-afkortingen.be en behoort, naar de wens van de Interuniversitaire Commissie, tot het openbaar domein. Enkel de vormgeving van deze gedrukte versie en bijlage IV zijn van Kluwer en genieten auteursrechtelijke bescherming.

ISBN 978-90-4651-934-9
D 2008/2664/404
BP/V_A-BI8001C

Verantwoordelijke uitgever: Hans Suijkerbuijk

Ragheno Business Park
Motstraat 30
B - 2800 Mechelen
Tel.: 0800-145 00 (gratis nummer)
www.kluwer.be
info@kluwer.be
2008, Wolters Kluwer Belgium nv

WOORD VOORAF

In 1979 richtte de decanenconferentie van de Vlaamse rechtsfaculteiten een interuniversitaire commissie op met als opdracht, naar buitenlands voorbeeld, een eenvormige regeling op het gebied van citeerwijzen en afkortingen uit te werken voor de Vlaamse juristen.

Na consultatie van de rechtsfaculteiten zelf, de redactieraden van een groot aantal Nederlandstalige juridische tijdschriften, de korpsoversten van de magistratuur en de deken van de Belgische Nationale Orde van Advocaten, groeide de basistekst van de commissie uit tot een definitief verslag, dat op 4 mei 1981 werd goedgekeurd door de decanenconferentie. Nog hetzelfde jaar werd het verslag als boekje gepubliceerd en kreeg het ruime verspreiding.

In 1986 gaf de decanenconferentie de opdracht de regels, waar nodig, aan te passen en te actualiseren. Na een ruime raadpleging zag een tweede, herwerkte uitgave het licht in 1987. Een derde verscheen in 1997 en werd licht gewijzigd herdrukt in 2000.

Aan de verschillende uitgaven hebben zeer veel personen rechtstreeks of onrechtstreeks hun medewerking verleend. Het is onbegonnen werk hen allen te vermelden. Zij verdienen dank voor hun bijdrage tot een kwaliteitsvolle rechtsbeoefening in het Nederlands. In het bijzonder zal de naam van wijlen prof. dr. Rob Kruithof aan dit project verbonden blijven.

De uitgave anno 2008 is dus de vierde, op enkele punten verbeterd, maar vooral vermeerderd. Zoals ook bij de vorige updates werd vastgesteld, is in enkele jaren tijd het landschap van de rechtsbronnen opnieuw gewijzigd. Zo zorgde een grondwet-

wijziging in 2004 ervoor dat de deelstaten hun wetgevende vergadering effectief *parlement* mogen noemen en sinds mei 2007 ruimde het *Arbitragehof* plaats voor het *Grondwettelijk Hof*. Ook zag weer een aantal nieuwe tijdschriften het licht, terwijl andere intussen een stille dood stierven.

Een tweede belangrijke reden tot wijziging is de snelle opkomst van de informatie- en communicatietechnologie in het juridische werkveld. Bijzondere aandacht werd dan ook besteed aan het verwijzen naar onlinebronnen.

Ten derde voerde de Nederlandse Taalunie in 2005 een spellinghervorming door, met heel wat gevolgen voor de rechtstaal.

Tevens is van de gelegenheid gebruik gemaakt om enkele vergissingen en drukfouten uit de vorige edities te verbeteren.

Ten slotte heeft de commissie ook wat ‘gewied’ in het boekje. Gezien de inflatie aan wetgeving, is het quasi niet meer doenbaar om een lijst van vaak aangehaalde wetten en besluiten op te nemen. Daarom heeft de commissie ervoor gekozen richtlijnen te geven voor het verkort aanhalen van vaak geciteerde wetten. Achteraan dit werk is in de bijlage wel, op haar eigen initiatief, een door de uitgeverij Kluwer gehanteerde alfabetische lijst van afkortingen van vaak aangehaalde wetten en besluiten opgenomen.

De Interuniversitaire Commissie voor Juridische Verwijzingen en Afkortingen is samengekomen op initiatief van de Vlaamse decanenconferentie. In tegenstelling tot de vorige keren hebben, naast de professoren die in de Vlaamse rechtenopleiding betrokken zijn bij het onderwijs van de rechtsmethodische competenties, ook een rechtstaaldeskundige en een rechtsbibliothecaris hun steentje bijgedragen. Daarnaast werd informatie gevraagd aan alle juridische uitgevers en heeft de commissie inspiratie opgedaan bij de Waalse en Nederlandse collega's.

2.2.	Rechtspraak	43
2.2.1.	Hiërarchie en volgorde	43
2.2.2.	Onderdelen van de verwijzing	45
2.2.2.1.	Rechterlijke instantie	46
2.2.2.2.	Datum van de uitspraak	47
2.2.2.3.	Nummer van de uitspraak	48
2.2.2.4.	Partijen	49
2.2.2.5.	Vindplaats	49
2.2.2.6.	Noten en conclusies	55
2.2.2.7.	Interpunctie	56
2.2.3.	Herhaling van referenties	57
2.2.4.	Niet-gepubliceerde rechtspraak	57
2.2.5.	Uittreksels en samenvattingen	58
2.2.6.	Bijzondere regels voor internationaalrechtelijke rechtspraak	59
2.3.	Rechtsleer	63
2.3.1.	Onderdelen van de verwijzing	63
2.3.1.1.	Boeken	63
2.3.1.2.	Bijdragen in tijdschriften	72
2.3.1.3.	Verzamelwerken en reeksen	79
2.3.1.4.	Doctoraatsproefschriften, verhandelingen, masterproeven, scripties	83
2.3.2.	Volgorde van de verschillende referenties	84
2.3.2.1.	Bibliografie	84
2.3.2.2.	Voetnoten	86
2.3.3.	Herhaling van verwijzingen	87
2.3.4.	Buitenlandse rechtsleer	88
3.	AFKORTINGEN	89
3.1.	Wetgeving	89
3.1.1.	Opmerkingen vooraf	89
3.1.2.	Internationaalrechtelijke wetgevingsbronnen	91
3.1.3.	Interne wetgevingsbronnen	92

3.2.	Rechtscolleges	97
3.2.1.	Algemeen	97
3.2.2.	Internationaalrechtelijke rechtscolleges	98
3.2.3.	Interne rechtscolleges	98
3.3.	Tijdschriften, verzamelwerken en reeksen	99
3.3.1.	Algemeen	99
3.3.2.	Hoofdletters	99
3.3.3.	Punten en spaties	100
3.3.4.	Tweetalige tijdschriften en reeksen	100
3.3.5.	www.rechtsaf.be	101
3.4.	Andere afkortingen	126
4.	BIJLAGE: ALFABETISCHE LIJST VAN VAAK AANGEHAALDE WETTEN EN BESLUITEN	131

1. ALGEMENE REGELS

1.1. Verwijzingen

1.1.1. Verwijswoorden

1. Om aan te sluiten bij de internationale gebruiken, wordt voor verwijswoorden de voorkeur gegeven aan Latijnse woorden en afkortingen:

- *supra* ('hierboven');
- *infra* ('hieronder');
- *v*^o (afkorting van 'verbo' in de betekenis van 'onder het trefwoord' ('tw.');
- *cf.* (afkorting van 'conferatur' in de betekenis van 'vergeleijk' ('vgl.');
- *et al.* (afkorting van 'et alii' in de betekenis van 'en andere(n)');
- *et seq.* (afkorting van 'et sequitur' of 'et sequentes' ('en wat volgt'/'en volgende').

Enkel in onmiddellijk op elkaar volgende voetnoten, waar slechts één en dezelfde bron wordt aangehaald, kan gebruik gemaakt worden van:

- *ibid.* (afkorting van 'ibidem' in de betekenis van 'op dezelfde plaats').

Vroeger gebruikelijke afkortingen, waarvan het gebruik echter wordt afgeraden (*infra* nr. 4 en 224), zijn:

- *o.c.* (afkorting van 'opus citatus' of 'opere citato' in de betekenis van 'aangehaald werk' of 'in het aangehaalde werk' ('a.w.');

- *l.c.* (afkorting van 'loco citato' in de betekenis van 'ter aangehaalde plaats' ('t.a.p.')).

2. Het is aanbevolen deze verwijzende woorden en afkortingen te cursiveren (in handgeschreven teksten te onderstrepen).

3. Verwijzingen binnen de tekst naar wat voordien werd geschreven of later zal worden uiteengezet, worden aangeduid door de woorden *supra* en *infra*, gevolgd door, bij voorkeur, zowel de bladzijde als het nummer of de noot, zoniet de bladzijde, het nummer of de noot.

- *Supra* 84, nr. 22.
- *Infra* 173, noot 10.

1.1.2. Herhalingen van verwijzingen

4. Van verwijzende woorden en afkortingen als *o.c.*, *l.c.* en *ibid.* wordt het liefst geen gebruik gemaakt. Voor de lezer is het gemakkelijker als hij telkens de volledige verwijzing kan lezen en voor de schrijver is het met de hedendaagse tekstverwerkers geen moeite om de volledige verwijzing te kopiëren.

5. Alleen wanneer heel frequent uit dezelfde bron geput wordt, kan het stijlvoller zijn om met verkorte verwijzingen te werken. Als er een bibliografie bij het werk hoort, dan vindt de lezer gemakkelijk de volledige verwijzing daarin. In een tekst zonder bibliografie wordt een eerste vermelding in voetnoot voluit geschreven, eventueel gevolgd door de verkorte vermelding na de woorden 'hierna verkort', tussen haakjes. Wat rechtsleer betreft, kan vanaf de tweede vermelding volstaan worden met de initiaal en de familienaam van de auteur en een of enkele woorden uit de titel (*infra* nr. 224). Uit deze verkorte citeerwijze blijkt meteen dat voor meer informatie naar een vroegere

regering, college van burgemeester en schepenen, faculteitsraad, raad van bestuur.

Samenstellingen en afleidingen van instellingen met een hoofdletter, behouden die: *Kamerfractie, Kamerreglement, Senaatscommissie, Senaatszitting, Unievoorzitter*. Samenstellingen met *Staat en Rijk* verliezen de hoofdletter: *staatsbelang, rijksschuld*.

1.2.1.4.2. Rechtscolleges

19. Voor rechtscolleges gelden dezelfde regels als voor instellingen. Unieke rechtscolleges krijgen hoofdletters: *het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, het Grondwettelijk Hof, het Hof van Cassatie, de Raad van State, het Rekenhof*. Rechtscolleges waarvan er meer zijn, krijgen geen hoofdletters, ook al wordt verwezen naar één specifieke rechtbank: *de politierechtbank te Kortrijk, de rechtbank van koophandel van Gent, het hof van beroep te Antwerpen, de griffie van de jeugdrechtbank van Mechelen*.

1.2.1.4.3. Functies

20. Titels en functiebenamingen krijgen een kleine letter: *de burgemeester van Hasselt, de gouverneur van Oost-Vlaanderen, de premier en de minister-president waren aanwezig. De koning belast de minister van Justitie* (merk op dat Justitie zelf een hoofdletter heeft, omdat het de eigenaam is van deze federale overheidsdienst) *met de uitvoering van deze wet. Gisteren heeft koning Albert II een ontmoeting gehad met paus Benedictus XVI, waarbij ook de rector van het seminarie en de eerste voorzitter van het Hof van Cassatie aanwezig waren. Mevrouw de voorzitter, wij vragen uitstel in deze zaak. De griffier en de*

auditeur-generaal gingen lunchen met de gedelegeerd bestuurder.

1.2.1.4.4. Titels van publicaties

21. In titels van boeken, tijdschriftartikelen en nota's krijgt het eerste woord een hoofdletter: *Beginselen van wetgevingstechniek en behoorlijke regelgeving*. Het gebruik van hoofdletters bij alle zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden, werkwoorden, bijwoorden en telwoorden is door het Engels geïnspireerd maar maakt een onrustige indruk en wordt dus het best vermeden: *Beginselen van Wetgevingstechniek en Behoorlijke Regelgeving*.

22. Gebruikelijke hoofdletters in tijdschriftnamen kunnen, op basis van het donorprincipe (d.i. respecteer de spelling die de instelling of het medium zelf gebruikt), behouden blijven wanneer ze in de tekst voluit geschreven worden (voor afkortingen, *infra* nr. 240 *et seq.*).

1.2.1.4.5. Wettelijke en reglementaire akten

23. Van wetboeken krijgen alle zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden een hoofdletter, omdat ze als 'uniek' kunnen worden beschouwd: het *Burgerlijk Wetboek*, de *Grondwet*. Hetzelfde geldt voor verkorte citeerwijzen: *Decreet Bijzondere Jeugdbijstand, Wet Achtergelaten Voorwerpen*.

24. Andere wetgevende akten krijgen geen hoofdletters: *ik verwijs naar artikel 2 van de wet van 2 augustus 2002 betreffende de misleidende en vergelijkende reclame, de onrechtmatige bedingen en op afstand gesloten overeenkomsten inzake de vrije beroepen*.

Het gebruik van het internet biedt momenteel inderdaad onvoldoende stabiliteit voor het vaststellen van uitgebreide richtlijnen voor verwijzingen en afkortingen m.b.t. elektronische bronnen. Terwijl sommige bronnen van informatieverspreiding met daarbij horende technologieën plots opduiken (blog, RSS etc.), verdwijnen andere applicaties (nieuwsgroepen) snel. Er worden daarom slechts enkele beginselen geformuleerd, die technologie-onafhankelijk zijn en zo weinig mogelijk beïnvloed kunnen worden door de voortdurende veranderingen in de ICT-sectoren. Bovendien sporen de verwijzingswijzen voor gedrukte en onlinebronnen het best zoveel mogelijk.

1.3.2. Wanneer verwijzen naar de onlinevindplaats (URL)?

1.3.2.1. Principe

40. De volgende regels gelden vooral voor recente bronnen. Oudere rechtsbronnen zijn vaak alleen in gedrukte vorm beschikbaar. Daarvoor gelden natuurlijk de regels voor het verwijzen naar gedrukte bronnen.

Als er zowel online als gedrukte vindplaatsen zijn van dezelfde bron, gaat de voorkeur uit naar de meest betrouwbare publicatie. Voor wetgeving is dit altijd de officiële publicatie. Daarom moet voor interne wetgeving van voor 2003 naar het gedrukte Staatsblad verwezen worden. Voor rechtspraak en rechtsleer is betrouwbaarheid moeilijker te beoordelen en daarom wordt het best verwezen naar de effectief geconsulteerde versie. Indien de auteur een gedrukte versie gebruikte, maar op de hoogte is van een onlineversie, dan kan hij deze eraan toevoegen.

1.3.2.2. Wetgeving

41. Bij internationale, Europese en Belgische wetgeving hoeft niet verwezen te worden naar de URL. De meeste overheden bieden vandaag immers online alle wetgeving aan, zowel de officiële publicaties als de geconsolideerde versies. De jurist wordt verondersteld www.staatsblad.be, www.codex.vlaanderen.be, www.eurlex.eu etc. te kennen. Enkel voor wetgeving van andere landen kan facultatief verwezen worden naar de gebruikelijke URL, waar de officiële of de officieuze (geconsolideerde) publicaties te vinden zijn.

1.3.2.3. Rechtspraak

42. Voor de verwijzing naar onlinevindplaatsen van rechtspraak maakt men het onderscheid tussen internationale, Europese en Belgische rechtscolleges die hun relevante uitspraken in *full text* online publiceren in een vrij toegankelijke overheidsdatabank en rechtscolleges waarvoor dit niet geldt. In het eerste geval hoeft niet te worden verwezen naar de URL. Anno 2007 geldt dit alvast voor het Internationaal Gerechtshof, het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, het Hof en het Gerecht van Eerste Aanleg van de Europese Gemeenschappen, het Benelux Gerechtshof, het Grondwettelijk Hof, het Hof van Cassatie en de Raad van State.

43. In het andere geval moet wel verwezen worden naar de onlinevindplaats. Dit kan bijvoorbeeld de site zijn van een juridisch tijdschrift, een beroepsinstituut, een bestuurscollege, een onderzoeksgroep, een advocatenkantoor etc. (*infra* nr. 144 *et seq.*).

44. Voor rechtspraak van rechtscolleges van andere landen wordt het best verwezen naar de onlinevindplaats van de uitspraken.

1.3.2.4. *Rechtsleer*

45. Indien een bron enkel online gepubliceerd is, moet altijd verwezen worden naar de URL.

1.3.3. Hoe verwijzen naar een onlinebron?

1.3.3.1. *Volgorde van gedrukte en onlinevindplaatsen*

46. Indien zowel naar een gedrukte als een onlinevindplaats verwezen wordt, wordt altijd eerst naar de gedrukte vindplaats verwezen en pas daarna (dus op het einde) naar de onlinevindplaats. Indien er meerdere vindplaatsen zijn, wordt de laatste vindplaats (die een onlinevindplaats is) voorafgegaan door het woord ‘en’.

1.3.3.2. *Hyperlink*

47. De hyperlink wordt in gedrukte teksten altijd onderstreept. In een elektronische versie wordt hij eventueel ook op een andere manier gemarkeerd en blijft hij in elk geval actief.

48. ‘Http://’ mag weggelaten worden indien het adres begint met ‘www.’

49. Plaats van de hyperlink.

- In een bibliografie wordt de hyperlink helemaal op het eind van de bronvermelding geplaatst (dus bij een boek na vermelding van plaats van uitgave, uitgever en aantal bladzij-

den en bij een artikel na de verwijzing naar de plaats in het tijdschrift).

- VELLE, K., “Juridische beroepen in België (19de-20ste eeuw). Inleiding”, *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis* 1998, 7-30 en www.flwi.ugent.be/btng-rbhc/pdf/BTNG-RBHC,%2028,%201998,%201-2,%20pp%20007-030.pdf
- In een voetnoot wordt de hyperlink ook op het einde van de bronvermelding geplaatst, tenzij men verwijst naar één of meerdere specifieke pagina’s (wat meestal het geval is wanneer in een voetnoot wordt verwezen naar een monografie of een bijdrage in een tijdschrift). In dat geval wordt alle informatie vóór de hyperlink vermeld, behalve dan de specifieke pagina of pagina’s (en/of eventueel randnummer(s)) die gevolgd worden door een punt.
- K. VELLE, “Juridische beroepen in België (19de-20ste eeuw). Inleiding”, *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis* 1998, www.flwi.ugent.be/btng-rbhc/pdf/BTNG-RBHC,%2028,%201998,%201-2,%20pp%20007-030.pdf, 12.

50. In de meeste gevallen verschilt de paginering van een pdf-document van de bladzijde aangegeven op het origineel (bv. een verwijzing naar pagina 7 van een tijdschriftartikel dat staat op pagina 8 van het pdf-document). In dit geval telt de pagina van het tijdschrift en niet die van het pdf-document.

51. Zoals elke voetnoot, eindigt ook de voetnoot met een hyperlink op een punt.

79. Data worden steeds als volgt aangeduid:

- o de dag wordt uitgedrukt in Arabische cijfers;
  - o de maand wordt voluit geschreven;
  - o het jaartal wordt voluit in Arabische cijfers opgegeven.
- MB 4 mei 2007 houdende het verbod van het gebruik van sommige letterwoorden of logo's voor de verkiezingen van de Federale Wetgevende Kamers van 10 juni 2007, *BS* 8 mei 2007 (ed. 2).

De identificatiedatum van de wet is altijd de datum van de afkondiging en wijzigt dus niet meer, ook al wordt de wettekst zelf door latere wetten gewijzigd. Deze latere wetswijzigingen worden niet vermeld. Een verwijzing naar een wet betreft steeds de stand van die wet op het ogenblik van het schrijven. Als de auteur van deze algemene regel wil afwijken en zijn lezer wil wijzen op de toestand van de wet op een ander ogenblik, dan moet hij dit uitdrukkelijk vermelden.

- Art. 13, eerste lid wet 14 juli 1991 betreffende de handelpraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument (voor de wetswijziging van 25 mei 1999).
- Art. 29 Wegverkeerswet (zoals van toepassing tussen 20 juli 2005 en 10 mei 2006).

80. In principe wordt het officiële **opschrift** van een norm volledig weergegeven.

- Wet 13 april 1995 houdende bepalingen tot bestrijding van de mensenhandel en van de kinderpornografie, *BS* 25 april 1995, 10.823.

81. Wat de **vindplaats** betreft, gaat steeds de voorkeur uit naar de officiële publicatie, waar de tekst van de authentieke akte is

opgenomen. Verwijzen naar andere, niet-officiële publicaties zoals private verzamelingen van verdragen, wetten en akten, *Bulletin usuel*, *Omnilegie*, *Verzameling van Wetten en Besluiten*, *Pasinomie* etc. is doorgaans af te raden, tenzij voor enkele heel oude wetten van voor het verschijnen van het Belgisch Staatsblad.

82. De publicatie wordt, zoals bij tijdschriften, gecursiveerd waar mogelijk, anders onderstreept. Voor de meest gebruikelijke, zoals het *Publicatieblad van de Europese Unie* en het *Belgisch Staatsblad*, gebeurt dat steeds door middel van een afkorting, respectievelijk *Pb.L.* en *BS*.

83. Door juristen vaak aangehaalde normen worden **verkort** weergegeven, *infra* nr. 90.

Als in een tekst herhaaldelijk wordt verwezen naar eenzelfde wet of besluit, mag die wet of dat besluit verkort worden geciteerd, als in een lijst vooraan of achteraan de gebruikte afkortingen verklaard worden, *infra* nr. 227 *et seq.* Eveneens mag men enkel de datum van de wet of het uitvoeringsbesluit vermelden na minstens één maal het officiële opschrift te hebben opgenomen.

84. Er komt een **komma** tussen het opschrift van de norm en de officiële vindplaats.

85. Als er verwezen wordt naar de **bladzijde** in de officiële vindplaats, wordt de pagina voorafgegaan door een komma. Het vermelden van de bladzijde is normaal gezien aanbevolen.

- Art. 19, § 3 wet 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 27 juli 1990, 14.806.

86. Wanneer verwezen wordt naar het Belgisch Staatsblad, volstaat vanaf 1 januari 2003 de vermelding van de datum van publicatie (vanaf die datum worden slechts vier gedrukte exemplaren gemaakt en deze zijn identiek aan de via internet verspreide versie). In een onlinepublicatie wordt immers niet opgezocht door te bladeren. Voor oudere wetgeving is verwijzing naar de bladzijde aanbevolen, omdat het de opzoeking vergemakkelijkt.

87. Vermelding van de editie is noodzakelijk als er verschillende edities van dezelfde datum zijn.

- Art. 8 wet 27 december 2006 houdende diverse bepalingen (II), *BS* 28 december 2006 (ed. 3).
- KB 19 december 2006 betreffende de toewijzing in 2006 van bepaalde niet-fiscale ontvangsten aan het Zilverfonds, *BS* 28 december 2006 (ed. 1).

88. Geregeld verschijnen rechtzettingen van gepubliceerde wetgeving. Deze worden als ‘*erratum*’ aan de oorspronkelijke verwijzing toegevoegd.

- Art. 55 wet 21 december 2007 houdende diverse bepalingen, *BS* 31 december 2007 (ed. 3), *erratum BS* 15 januari 2008.

89. In een **opsomming** worden referenties aan verschillende wetteksten of uitvoeringsbesluiten van elkaar gescheiden door een kommapunt.

- Art. 22 Gw.; art. 10 wet 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens, *BS* 18 maart 1993, 5.801.

2.1.3. Normen waar vaak naar verwezen wordt

90. Onder vaak aangehaalde normen wordt hier verstaan een verdrag, richtlijn, wet of besluit waarnaar in de hedendaagse Belgische juridische literatuur vaak wordt verwezen. Het gaat dus niet om het herhaald hanteren van eenzelfde norm in een welbepaalde studie.

Voor de hier bedoelde teksten volstaat de vermelding van de volgende gegevens in de aangegeven volgorde:

- i. artikel (afgekort als ‘art.’, zonder hoofdletter tenzij bij het begin van een zin), eventueel gevolgd door aanduiding van paragraaf, lid, Romeins cijfer, gedachtestreep, letter, zin etc., telkens gescheiden door een komma en een spatie;
- ii. opschrift van het verdrag, de richtlijn, het wetboek, de wet of het besluit – eventueel met de aanduiding van de datum of het jaartal als er verschillende normen met hetzelfde opschrift elkaar opgevolgd hebben – of de gebruikelijke afkorting ervan.

- Art. 12 BUPO-Verdrag.
- Art. 6 EVRM.
- Art. 3, 2, d Vogelrichtlijn.
- Art. 248 Strafwetboek (of Sw.).
- Art. 4.1.2.1, § 2 VLAREM II.
- Art. 10 WIB 1992.

91. Een verwijzing naar de officiële publicatie is hier niet noodzakelijk, omdat deze teksten in de meeste wettenverzamelingen zijn opgenomen en trouwens vaak worden gewijzigd.

2.2.2.4. Partijen

130. De identificatie van de gedingvoerende partijen mag eveneens worden toegevoegd na de datum van de rechterlijke uitspraak. Bij de Raad van State, het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en het Internationaal Gerechtshof is het zelfs gebruikelijk de naam van een of beide partijen te vermelden. Voor beslissingen van de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen is het dan weer nutteloos de partij te vermelden, aangezien de beslissingen bij publicatie geanonimiseerd worden.

Tussen namen van tegenpartijen wordt een schuine streep aangebracht (eiser/verweerder). Bij uitspraken van objectief contentieux, waar de overheid ipso facto tegenpartij is, volstaat de naam van de verzoekende partij. Combinatie van arrestvolgnummer en identificatie van de partijen wordt desgevallend gescheiden door een komma.

- € EHRM 8 juli 1986, nr. 9815/82, Lingens/Oostenrijk.
- € Cass. 12 november 1991, AR 4756, Michem/Hoeyaert, Arr.Cass.1991-92, 232 en Pas.1992, I, 197.
- € RvS 25 november 2004, nr. 137.642, Ingresso.

2.2.2.5. Vindplaats

131. Traditioneel was rechtspraak enkel in gedrukte vorm consulteerbaar in officiële gedrukte repertoria en tijdschriften. Het begrip officieel kan eigenlijk moeilijk gehanteerd worden in verband met rechtspraak. De enige authentieke versie van een uitspraak is de minuutwaarde in het gerechtelijke archief. De wet voorziet soms wel in een verplichte publicatie en enkele hoge hoven hebben vroeger gedrukte reeksen uitgegeven of bieden nu een databank aan via hun website.

2.2.2.5.1. Gedrukte verzamelingen

132. De arresten van het Grondwettelijk Hof worden in gedrukte vorm tweemaal officieel bekendgemaakt: in het Belgisch Staatsblad (arresten m.b.t. beroepen tot nietigverklaring in de rubriek •wetten, decreten, ordonnanties en verordeningen•, arresten m.b.t. prejudiciële vragen, in de rubriek •officiële berichten•) en, niet noodzakelijk later, in de Arresten Grondwettelijk Hof (voortzetting van Arresten Arbitragehof). Beide verwijzingen zijn gelijkwaardig, doch naar uittreksels mag slechts worden verwezen indien de bedoelde informatie, d.i. het beoogde tekstgedeelte, daar werkelijk te vinden is.

- € Arbitragehof 30 april 1996, nr. 28/96, BS 4 mei 1996, 11.076.
- € Arbitragehof 3 november 1994, nr. 79/94, AA, 1994, 929.

133. De officiële Nederlandse tekst van cassatiearresten is te vinden in de Arresten van het Hof van Cassatie van 1937 t.e.m. 1961: Arresten van het Hof van Verbreking. De officiële Franstalige tekst vindt men in de Pasicrisie. Vóór 1937 en tussen 1961 en 1967 is er geen officiële publicatie in het Nederlands en dringt een referentie aan de Pasicrisie op. De Pasicrisie beslaat tot 1998 jaarlijks 4 delen, daarna enkel cassatierechtspraak. Deel I bevat de arresten van het Hof van Cassatie, II van de hoven van beroep en III de uitspraken van rechtbanken van eerste aanleg. In het vierde deel komt de rechtspraak van de Raad van State aan bod, maar soms ook buitenlandse rechtspraak of de jurisprudentie van de vredegerechten.

134. De officiële Nederlandse tekst van de arresten van de Raad van State vindt men in de Verzameling van Arresten en Adviezen van de Raad van State (1984), de Verzameling van

Dordrecht, Martinus Nijhoff, 1987, 75 [verwijzing naar een passage in de voorbereidende documenten van het BUPO-Verdrag].

2.1.7.2. Europeesrechtelijk

104. Binnen de Europese instellingen is het gebruik gegroeid om, zoals bij andere organisaties, alle documenten een herkenbare code te geven. De meeste voorbereidende documenten van de wetgeving kunnen vandaag online geconsulteerd worden via de website van Eur-Lex. Hoe de concrete totstandkoming van een norm verloopt, kan gevolgd worden via Prelex (<http://ec.europa.eu/prelex>). De site geeft in een zoekscherm ook een overzicht van alle mogelijke documenten (adviezen van allerhande instanties, begrotingsberaadslagen, politieke akkoorden, raadplegingen, resoluties etc.). Bij wijze van voorbeeld enkele codeverklaringen:

- COM(90)220 [Commissiedocument nr. 220 van 1990].
- COM(90)220/2 [Commissiedocument nr. 220 van 1990, tweede versie].
- COM(90)220def. [Commissiedocument nr. 220 van 1990, definitieve versie].
- COM/2001/0899 [Commissiedocument nr. 899 van 2001].
- SEC(95)314 [Intern document van het secretariaat-generaal nr. 314 van 1995].
- DG V/235/89 [Document nr. 235 van het directoraat-generaal V van 1989].

2.1.7.3. Parlementaire voorbereiding van interne wetgeving

105. Met de uitdrukking ‘parlementaire stukken’ worden alle officiële voorbereidingsstukken van alle wetgevende vergade-

ringen in België bedoeld. Bij een verwijzing naar deze documenten worden de volgende gegevens in de aangeduide volgorde vermeld:

- i. officieel opschrift (waaruit ook de aard van het document blijkt: wetsontwerp, memorie van toelichting, amendement etc.);
- ii. vindplaats, afgekort als ‘*Parl.St.*’ (zonder spatie);
- iii. wetgevende vergadering waarvan het document uitgaat;
- iv. zittingsjaar (met eventuele aanduiding dat het een buitengewone zitting betreft);
- v. nummer en subnummer van het document (voor een begrotingsdocument de toevoeging van een Romeins cijfer, *infra* nr. 110);
- vi. bladzijde.

106. Bij een eerste verwijzing naar een parlementair document – bv. wetsontwerp, wetsvoorstel, verslag van een parlementaire commissie etc – dient het volledige **opschrift** van het stuk te worden weergegeven. Bij voorstellen wordt vaak de naam van de eerste indiener vermeld. Van tweetalige stukken wordt de Nederlandse titel opgegeven. Van eentalige stukken wordt de titel in die taal geciteerd.

- Voorstel van wet waarbij de ontvluchting van gedetineerden strafbaar wordt gesteld, *Parl.St.* Kamer 1991-92, nr. 241.
- Begroting van het Ministerie van Openbare Werken voor het begrotingsjaar 1980, *Parl.St.* Kamer 1979-80, nr. 4-XVI/1, 7.
- Projet de décret contenant le budget de la Communauté française de l’année budgétaire 1987, *Parl.St.* Fr.Gem.R. 1986-87, nr. 4-111/1, 77.
- Voorstel van decreet (P. LACHAERT et al.) houdende wijziging van het decreet van 28 juni 1985 betreffende de

2.2.2.4. Partijen

130. De identificatie van de gedingvoerende partijen mag eveneens worden toegevoegd na de datum van de rechterlijke uitspraak. Bij de Raad van State, het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en het Internationaal Gerechtshof is het zelfs gebruikelijk de naam van een of beide partijen te vermelden. Voor beslissingen van de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen is het dan weer nutteloos de partij te vermelden, aangezien de beslissingen bij publicatie geanonimiseerd worden.

Tussen namen van tegenpartijen wordt een schuine streep aangebracht (eiser/verweerder). Bij uitspraken van objectief contentieux, waar de overheid ipso facto tegenpartij is, volstaat de naam van de verzoekende partij. De combinatie van arrestvolgnummer en identificatie van de partijen wordt desgevallend gescheiden door een komma.

- EHRM 8 juli 1986, nr. 9815/82, Lingens/Oostenrijk.
- Cass. 12 november 1991, AR 4756, Michem/Hoeyaert, *Arr.Cass.* 1991-92, 232 en *Pas.* 1992, I, 197.
- RvS 25 november 2004, nr. 137.642, Ingrosso.

2.2.2.5. Vindplaats

131. Traditioneel was rechtspraak enkel in gedrukte vorm consulteerbaar in ‘officiële’ gedrukte repertoria en tijdschriften. Het begrip ‘officieel’ kan eigenlijk moeilijk gehanteerd worden in verband met rechtspraak. De enige ‘authentieke’ versie van een uitspraak is de minuut bewaard in het gerechtelijke archief. De wet voorziet soms wel in een verplichte publicatie en enkele hoge hoven hebben vroeger gedrukte reeksen uitgegeven of bieden nu een databank aan via hun website.

2.2.2.5.1. Gedrukte verzamelingen

132. De arresten van het Grondwettelijk Hof worden in gedrukte vorm tweemaal officieel bekendgemaakt: in het *Belgisch Staatsblad* (arresten m.b.t. beroepen tot nietigverklaring in de rubriek ‘wetten, decreten, ordonnanties en verordeningen’, arresten m.b.t. prejudiciële vragen, in de rubriek ‘officiële berichten’) en, niet noodzakelijk later, in de *Arresten Grondwettelijk Hof* (voortzetting van *Arresten Arbitragehof*). Beide verwijzingen zijn gelijkwaardig, doch naar uittreksels mag slechts worden verwezen indien de bedoelde informatie, d.i. het beoogde tekstgedeelte, daar werkelijk te vinden is.

- Arbitragehof 30 april 1996, nr. 28/96, *BS* 4 mei 1996, 11.076.
- Arbitragehof 3 november 1994, nr. 79/94, *AA* 1994, 929.

133. De officiële Nederlandse tekst van cassatiearresten is te vinden in de *Arresten van het Hof van Cassatie* (van 1937 t.e.m. 1961: *Arresten van het Hof van Verbreking*). De officiële Franstalige tekst vindt men in de *Pasicrisie*. Vóór 1937 en tussen 1961 en 1967 is er geen officiële publicatie in het Nederlands en dringt een referentie aan de *Pasicrisie* zich op. De *Pasicrisie* beslaat tot 1998 jaarlijks 4 delen, daarna enkel cassatierechtspraak. Deel I bevat de arresten van het Hof van Cassatie, II van de hoven van beroep en III de uitspraken van rechtbanken van eerste aanleg. In het vierde deel komt de rechtspraak van de Raad van State aan bod, maar soms ook buitenlandse rechtspraak of de jurisprudentie van de vrederegerechten.

134. De officiële Nederlandse tekst van de arresten van de Raad van State vindt men in de *Verzameling van Arresten en Adviezen van de Raad van State* (tot 1984), de *Verzameling van*

148. Voor andere rechtspraak is een verwijzing naar de URL noodzakelijk. Enkele voorbeelden:

- Antwerpen (6de k.) 14 juni 2005, X/Provinciebestuur Limburg, www.diversiteit.be.
- Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie 17 februari 1999, nr. 001/99, GAIA/VRT, www.vlaamse-regulatoremedia.be.
- Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame 15 maart 2006, Carglass NV, www.jepbelgium.be.
- Raad voor de Journalistiek 8 februari 2007, nr. 2007-02, Parket Antwerpen/hoofdredacteur van De Standaard, www.rvdj.be.
- Centrum voor Arbitrage en Mediatie (Geschillen domeinnamen.be) 7 februari 2002, nr. 44.013, Guinness/O. Noël, www.cepina.be.

2.2.2.6. *Noten en conclusies*

149. Een samen met de geconsulteerde rechterlijke beslissing gepubliceerde conclusie van het Openbaar Ministerie wordt steeds vermeld. Dit geldt ook voor noten die meer inhouden dan een loutere verwijzing. Wanneer een beslissing wordt gepubliceerd met zowel een noot als een conclusie van het Openbaar Ministerie, dan wordt in de verwijzing eerst de conclusie en vervolgens de noot vermeld.

150. Wanneer wordt verwezen naar verschillende beslissingen, waarvan sommige werden gepubliceerd met een noot, andere met een conclusie van het Openbaar Ministerie, heeft dit geen gevolg voor de volgorde waarin de beslissingen worden geciteerd.

- Cass. 17 november 1994, *Journ.proc.* 1995, afl. 275, 26, noot F. TULKENS; Cass. 6 maart 1985, *Pas.* 1985, I, 835,

concl. E. LIEKENDAEL; Arbrb. Nijvel 4 oktober 1994, *Rev.dr.étr.* 1994, 383, noot.

151. De verwijzing naar een geannoteerd arrest of vonnis wordt gevolgd door het woordje ‘noot’ met daarachter de initialen van de voornaam en de naam van de auteur of alleen zijn of haar initialen (indien de noot of verwijzende noot alleen met initialen is ondertekend). Is de noot anoniem, dan volstaat het woord ‘noot’. De titel van een noot hoeft niet vermeld te worden. Voor de verwijzing naar de noot zelf, *infra* nr. 194.

- Antwerpen (8ste k.) 9 september 1993, *RW* 1993-94, 406, noot.
- Antwerpen (7de k.) 25 november 1993, *RW* 1993-94, 990, noot S. VAN OVERBEKE.

152. In een verwijzing naar conclusies en adviezen van het Openbaar Ministerie hoeft de titel van de betrokken parketmagistraat niet te worden vermeld: dergelijke titels zijn immers onderhevig aan verandering. Voor het overige gelden – *mutatis mutandis* – dezelfde regels als voor de noten bij rechtspraak.

- Cass. (ver. k.) 15 oktober 1993, *RW* 1993-94, 711, concl. G. D’HOORE [verwijzing naar arrest en conclusie].
- Concl. G. D’HOORE bij Cass. (ver. k.) 15 oktober 1993, *RW* 1993-94, 711 [verwijzing naar enkel de conclusie].

2.2.2.7. *Interpunctie*

153. De verwijzings-elementen worden door komma’s van elkaar gescheiden, met volgende uitzonderingen:

- geen komma tussen de benaming van het rechtscollege en de datum van de uitspraak,
- geen komma tussen het tijdschrift en de jaargang.

2.3. Rechtsleer

2.3.1. Onderdelen van de verwijzing

2.3.1.1. Boeken

2.3.1.1.1. Algemeen

166. In een referentie aan een boekwerk in een bibliografie worden de volgende gegevens in de aangeduide volgorde vermeld:

- i. familienaam van de auteur(s) in kleine kapitalen (met grote kapitalen voor de hoofdletters);
- ii. initialen van de opgegeven voornamen van de auteur (gevolgd door een punt);
- iii. volledige titel van het boekwerk, gecursiveerd (of in een handgeschreven tekst onderstreept);
- iv. aantal delen, zo er meerdere zijn, of aanduiding welbepaald deel;
- v. eerste plaatsnaam waar het werk is uitgegeven (in het Nederlands);
- vi. naam van de uitgever;
- vii. jaar van uitgave van het boekwerk of aanduiding dat het werk losbladig is ('losbl.');
- viii. totaal aantal pagina's (eventueel folio's, kolommen of nummers als er geen paginering is). Indien het voorwerk een afzonderlijke Romeinse paginering kent, kan die eveneens worden vermeld, gevolgd door een plusteken en het aantal pagina's (zonder spaties). Romeinse en Arabische cijfers worden niet samengeteld.

De verschillende elementen van de verwijzing worden van elkaar gescheiden door komma's.

- VANDEPUTTE, R., *Verbintenissen en overeenkomsten in kort bestek*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1986, 119 p.
- MAST, A., DUJARDIN, J., VAN DAMME, M. en VANDE LANOTTE, J., *Overzicht van het Belgisch Administratief Recht*, Mechelen, Kluwer, 2006, xxxix+1172 p.

167. In een voetnoot dient de eerste referentie aan een boek dezelfde gegevens te bevatten, met dit verschil dat de initialen van de voornaam de familienaam voorafgaan. Wanneer men verwijst naar een specifieke passage, vermeldt men in de plaats van het aantal pagina's van het werk, de begin- en eindpagina van de relevant geachte passage.

- H. BOCKEN, *Preventie, toerekening en herstel van schade door milieuverontreiniging*, Deventer, Kluwer, 1983, 115-117.

168. Wanneer in de tekst (corpus) de naam van de auteur en eventueel ook de titel van het werk zijn vermeld, worden deze gegevens in de voetnoot duidelijkheidshalve herhaald.

2.3.1.1.2. Auteurs

169. De volgende regels gelden alleen voor boeken waarbij alle auteurs verantwoordelijk zijn voor het hele werk. Is iedere auteur slechts verantwoordelijk voor zijn welomlijnde bijdrage in het werk, dan hebben we te maken met een verzamelwerk (*infra* nr. 200 *et seq.*).

Zijn er twee of meer coauteurs, dan moeten van ieder van hen de familienaam en de initialen van de opgegeven voornamen in de referentie worden vermeld. De namen van de coauteurs worden bij voorkeur gescheiden door komma's, de laatste twee

door het woordje ‘en’. Dit laatste geldt ook wanneer er slechts twee auteurs zijn. Ook als het aantal auteurs erg groot is, worden in een bibliografie en in een eerste voetnootvermelding alle namen opgenomen. Wanneer er meer dan drie auteurs zijn, kan vanaf een tweede vermelding in een voetnoot worden volstaan met de naam van de eerste auteur, gevolgd door de vermelding ‘*et al.*’

- ALEN, A. en DUJARDIN, J., *Casebook Belgisch administratief recht*, Brussel, Story-Scientia, 1991, 734 p. [bibliografie]
- F. GORLÉ, G. BOURGEOIS, H. BOCKEN en K. LEMMENS, *Rechtsvergelijking*, Mechelen, Kluwer, 2007, 135. [eerste voetnootvermelding]
- F. GORLÉ *et al.*, *Rechtsvergelijking*, 135. [vanaf de tweede voetnootvermelding]

170. Is de auteur geen fysieke persoon, dan wordt de auteursnaam vervangen door de naam van de rechtspersoon, de instelling, de groepering... Is ook die niet voorhanden, dan vervangt een X de auteursnaam.

- VLAAMSE OMBUDSDIENST, *Jaarverslag 2006*, Brussel, Vlaamse Ombudsdienst, 2007, 279 p.
- DE OMBUDSMAN BIJ DE NMBS-GROEP, *Jaarverslag 2006*, www.b-rail.be/ombudsman/N/files/JAARVERSLAG2006.pdf.
- X, *Gids voor sociale reglementeringen in de onderneming*, Mechelen, Kluwer, 2007 (cd-rom).

171. In geval van herwerking of aanvulling van een boek door één of meer andere auteurs worden bij referentie aan dit nieuwe werk ook de nieuwe auteurs vermeld.

- RONSE, J., DE WILDE, L., CLAEYS, A. en MALLEMS, I., *Schade en schadeloosstelling*, I in *APR*, Gent, Story-Scientia, 1984, 411 p. [bibliografie]
- A. MAST, J. DUJARDIN, M. VAN DAMME en J. VANDE LANOTTE, *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, Mechelen, Kluwer, 2006, 614-615. [voetnoot]

2.3.1.1.3. Verschillende delen en banden

172. Wanneer wordt verwezen naar een werk dat uit verschillende boekdelen bestaat, kan de referentie in een bibliografie of in een voetnoot betrekking hebben op het gehele werk of enkel op één of meer delen ervan.

Bij een referentie aan het hele werk, wordt het aantal delen in Romeinse cijfers aangeduid, gevolgd door de afkorting ‘dln.’

- GERLO, J., *Personen- en familierecht*, III dln., Brussel, Story-Scientia, 1991, 499 p.

173. Verwijst men daarentegen naar één of meerdere welbepaalde delen van het werk, dan volstaat een Romeins cijfer, zonder verdere aanduiding.

- BAETEMAN, G., *Personen- en gezinsrecht*, II, Antwerpen, Kluwer, 1992, 509 p.

Draagt ieder deel een afzonderlijke titel, dan wordt die best na het Romeinse cijfer worden aangehaald.

- DE PAGE, H. en MASSON, I., *Traité élémentaire de droit civil belge*, II, *Les personnes*, Brussel, Bruylant, 1990, 641 p.

2.3. Rechtsleer

2.3.1. Onderdelen van de verwijzing

2.3.1.1. Boeken

2.3.1.1.1. Algemeen

166. In een referentie aan een boekwerk in een bibliografie worden de volgende gegevens in de aangeduide volgorde vermeld:

- i. familienaam van de auteur(s) kleine kapitalen (met grote kapitalen voor de hoofdletters);
- ii. initialen van de opgegeven voornamen van de auteur (gevolgd door een punt);
- iii. volledige titel van het boekwerk, gecursiveerd (of in een handgeschreven tekst onderstreept);
- iv. aantal delen, zo er meerdere zijn, of aanduiding welbepaald deel;
- v. eerste plaatsnaam waar het werk is uitgegeven (in het Nederlands);
- vi. naam van de uitgever;
- vii. jaar van uitgave van het boekwerk of aanduiding dat het werk losbladig is (•losbl.●);
- viii. totaal aantal pagina's (eventueel folio's, kolommen of nummers als er geen paginering is). Indien het voorwerk een afzonderlijke Romeinse paginering kent, kan die eveneens worden vermeld, gevolgd door een plusteken en het aantal pagina's (zonder spaties). Romeinse en Arabische cijfers worden niet samengeteld.

De verschillende elementen van de verwijzing worden van elkaar gescheiden door komma's.

€ VANDEPUTTE, R., *Verbintenissen en overeenkomsten in kort bestek*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1986, 119 p.

€ MAST, A., DUJARDIN, J., VAN DAMME, M. en VANDE LANOTTE, J., *Overzicht van het Belgisch Administratief Recht* Mechelen, Kluwer, 2006, xxxix+1172 p.

167. In een voetnoot dient de eerste referentie aan een boek dezelfde gegevens te bevatten, met dit verschil dat de initialen van de voornaam de familienaam voorafgaan. Wanneer men verwijst naar een specifieke passage, vermeldt men in de plaats van het aantal pagina's van het werk, de begin- en eindpagina van de relevant geachte passage.

€ H. BUCKEN, *Preventie, toerekening en herstel van schade door milieuverontreiniging* Deventer, Kluwer, 1983, 115-117.

168. Wanneer in de tekst (corpus) de naam van de auteur en eventueel ook de titel van het werk zijn vermeld, worden deze gegevens in de voetnoot duidelijkheidshalve herhaald.

2.3.1.1.2. Auteurs

169. De volgende regels gelden alleen voor boeken waarbij alle auteurs verantwoordelijk zijn voor het hele werk. Is iedere auteur slechts verantwoordelijk voor zijn welomlijnde bijdrage in het werk, dan hebben we te maken met een verzamelwerk (infra nr. 200 et seq.).

Zijn er twee of meer coauteurs, dan moeten van ieder van hen de familienaam en de initialen van de opgegeven voornamen in de referentie worden vermeld. De namen van de coauteurs worden bij voorkeur gescheiden door komma's, de laatste twee

Wil men echter naar een welbepaalde passus in het artikel verwijzen, dan worden in plaats van de begin- en eindbladzijde de volgende gegevens vermeld:

- beginbladzijde (of -kolom) van het artikel tussen haakjes;
- begin- en eindbladzijde (-kolom of -nummer) van de bedoelde passus in het artikel.

- G. SCHRANS, “De progressieve totstandkoming der contracten”, *TPR* 1984, (1) 3-7.

2.3.1.2.2. Verschillende en anonieme auteurs

188. Zijn er twee of meer coauteurs van een tijdschriftartikel, dan moeten van elk van hen de familienaam en de initialen van de opgegeven voornamen worden vermeld. De namen van de verschillende coauteurs worden gescheiden door komma's, de laatste twee namen door het woordje 'en'. Dit laatste geldt ook wanneer er slechts twee auteurs zijn.

- HERBOTS, J. en MEULEMANS, D., “De expertises in het kader van de woningbouwwet. De verplichte en facultatieve tussenkomst van een architect”, *DCCR* 1994-95, 102-119.

Bij een anoniem tijdschriftartikel wordt in de plaats van de auteursnaam 'X' vermeld.

- X, “Aansprakelijkheid en verzekering van de architect”, *De Verz.* 1990, 5-12.
- X, “A propos de la responsabilité des constructeurs”, *JT* 1991, 35.

2.3.1.2.3. Vindplaats

189. Is een artikel in twee of meer afleveringen van een tijdschrift afgedrukt, dan worden de begin- en eindbladzijde van alle gedeelten opgegeven. Zo nodig worden ook de verschillende jaargangen aangeduid met herhaling van de afkorting van het tijdschrift.

- VAN OMMESLAGHE, P., “Les sociétés commerciales. Examen de jurisprudence (1979-1990)”, *RCJB* 1992, 573-708, *RCJB* 1993, 639-824 en *RCJB* 1994, 733-820.

190. De vermelding van de nummers of afleveringen is overbodig als de paginering gewoon doorloopt over de jaargang heen. In dat geval dient enkel het jaartal van de jaargang te worden vermeld. Heeft echter elke tijdschriftaflevering een eigen paginering, dan dient het nummer van die aflevering te worden vermeld en dit onmiddellijk na de aanduiding van de jaargang. Men gebruikt de afkorting 'afl.' gevolgd door het desbetreffende nummer.

- MATTHIJS, J., “Sommige recente problemen van medische aansprakelijkheid in België”, *VI.T.Gez.* 1980-81, afl. 2, 2-8.

In uitzonderlijke gevallen is het aangewezen ook de datum van de aflevering te vermelden (na het nummer van de aflevering). Zeker als de aflevering geen nummer heeft, wordt de datum vermeld (bv. kranten).

- M. VIDAL, “Hete zomer op de Noordpool”, *Juristenkrant*, afl. 153, 12 september 2007, 3.

- ADONNINO, P., [“Règles de non-discrimination en matière d'imposition internationale. Rapport général”], *Cah.dr.fisc.intern.* 1993, afl. 78b, 73-130.

2.3.1.3. Verzamelwerken en reeksen

2.3.1.3.1. Begrip

200. Verzamelwerken zijn werken waarin verschillende auteurs ieder afzonderlijk een welbepaalde bijdrage hebben gepubliceerd. Het gaat m.a.w. niet om coauteurs van één coherent werk (*supra* nr. 169). Deze werken zijn te onderscheiden van tijdschriften door hun niet-periodiek karakter. Voorbeelden van verzamelwerken zijn encyclopedische publicaties, zoals de *Répertoire pratique du droit belge*, feestbundels, *libri amicorum*, boeken waarin congresverslagen of handelingen van studiedagen zijn gepubliceerd, boeken waarin elke auteur een bepaald hoofdstuk heeft geschreven etc.

Bij verwijzingen naar deze werken, moet een onderscheid worden gemaakt naargelang wordt gerefereerd aan het verzamelwerk als dusdanig dan wel aan een bepaalde bijdrage erin.

Algemeen kan men stellen dat referenties aan verzamelwerken geredigeerd worden zoals verwijzingen naar boeken en referenties naar de bijdragen in verzamelwerken zoals tijdschriftartikelen.

2.3.1.3.2. Verwijzing naar het verzamelwerk

201. Een verwijzing naar een verzamelwerk als dusdanig in een bibliografie of in een voetnoot is analoog aan die naar een boek, met dien verstande dat de naam van de editor in de plaats komt van de naam van de auteur, gevolgd door de vermelding

(tussen haakjes) van de afkorting ‘ed.’ of, indien er meerdere editors zijn, ‘eds.’

- TAEYMANS, M. (ed.), *Defederalisering van Justitie*, Brussel, Larcier, 2003, vi+142 p.

202. Wanneer op het titelblad van het verzamelwerk als editor geen naam van een fysiek persoon wordt opgegeven, maar een instelling of vereniging, dan wordt die als ‘editor’ vermeld.

- VLAAMS PLEITGENOOTSCHAP BIJ DE BALIE TE BRUSSEL (ed.), *Schuldeisers en ondernemingen in moeilijkheden*, Kalmthout, Biblo, 1994, 228 p.

203. Wanneer het verzamelwerk meerdere editors heeft, worden zij allen vermeld in de volgorde waarin zij op het werk voorkomen. Ook als het aantal editors erg groot is, worden in een bibliografie en in een eerste voetnootvermelding alle namen opgenomen. Wanneer er meer dan drie editors zijn, kan vanaf een tweede vermelding in een voetnoot worden volstaan met de naam van de eerste editor, gevolgd door de vermelding ‘*et al.*’

- A. ARTS, I. VEROUGSTRAETE, R. ANDERSEN, G. SUETENS-BOURGEOIS, M.-F. RIGAU, R. RYCKEBOER en A. DE WOLF (eds.), *De verhouding tussen het Arbitragehof, de Rechterlijke Macht en de Raad van State*, Brugge, die Keure, 2006, 394 p. [eerste vermelding]
- A. ARTS *et al.* (eds.), *De verhouding tussen het Arbitragehof, de Rechterlijke Macht en de Raad van State*, Brugge, die Keure, 2006, 394 p. [vanaf tweede vermelding]

204. Wanneer geen persoon of instelling als editor van het verzamelwerk wordt opgegeven, worden de auteurs van de indivi-

214. Verwijzingen naar auteurs van wie de naam begint met een voorvoegsel (van, de etc.) moeten steeds alfabetisch worden gerangschikt volgens de eerste letter van het voorvoegsel. Zo staat een werk van Walter Van Gerven onder de V en niet onder de G. Adellijke titels worden niet vermeld.

215. Ontbreekt de naam van de auteur, dan wordt deze anonieme publicatie in een bibliografie alfabetisch gerangschikt op grond van de letter X onder de auteurs en vervolgens verder gerangschikt in alfabetische volgorde volgens de titels van de werken.

- X, “Behoort de R.V. tot de belastbare grondslag van een beleggingsvennootschap?”, *Fiskoloog* 1991, afl. 133, 6.
- X, “De fiscale rentree”, *Fisc.Koerier* 1991, 365.

216. Zijn in een bibliografie meerdere boeken of artikelen van dezelfde auteur opgenomen, dan worden deze werken alfabetisch volgens de titels of chronologisch gerangschikt. De naam van de auteur wordt telkens herhaald.

- ALEN, A., *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch publiek recht*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 536 p.
- ALEN, A., *Rechter en bestuur in het Belgisch publiek recht*, Antwerpen, Kluwer, 1984, 928 p.

2.3.2.1.2. Verschillende auteurs

217. Werken die gezamenlijk zijn geschreven door verschillende auteurs zonder dat aan één van hen een welbepaald deel van het werk kan worden toegeschreven, worden geciteerd door de namen van alle auteurs te vermelden in volgorde voorkomend in het desbetreffende boek of werk. De verwijzingen naar

deze werken worden alfabetisch geklasseerd volgens de familienaam van de eerste auteur.

- VAN RYN, J. en HEENEN, J., *Principes de droit commercial*, IV, Brussel, Bruylant, 1988, 593 p.

2.3.2.1.3. Verzamelwerken en reeksen

218. Bij verwijzingen naar verzamelwerken wordt eerst de naam van de editor vermeld, gevolgd door (ed.). Deze verwijzingen worden alfabetisch geklasseerd volgens die naam. Wanneer het verzamelwerk meerdere editors heeft, worden zij allen vermeld in de volgorde waarin zij op het werk voorkomen. Wanneer het verzamelwerk geen editor heeft, worden de namen van de auteurs vermeld. Er wordt geen gebruik gemaakt van de vermelding ‘X’ als editor.

219. Verwijzingen naar bijdragen in verzamelwerken of boeken die tot een reeks behoren, worden gerangschikt volgens de familienamen van de auteurs van die bijdragen of boeken.

2.3.2.2. Voetnoten

220. In een voetnoot worden de referenties aan de rechtsleer naar keuze van de auteur geschikt (alfabetisch, chronologisch of volgens het gezag). Het gekozen systeem moet binnen het werk wel consequent worden voortgezet.

221. De initialen van de voornaam worden, in tegenstelling met wat het geval is in een bibliografie, vóór de familienaam geplaatst.

- R. KRUIHOF, H. BOCKEN, F. DE LY en B. DE TEMMERMAN, “Overzicht van rechtspraak (1981-1992). Verbinte-

nissen”, *TPR* 1994, (171) 322-323, nr. 105; L. VAEL, *Privaatrechtelijke veinzing*, Antwerpen, Kluwer, 1996, 105-106, nr. 95; A. VAN OEVELEN, “Een verkoopovereenkomst met een ongeoorloofd voorwerp en een ongeoorloofde prijs” in B. TILLEMEN en P.-A. FORIERS (eds.), *De koop/La vente*, Brugge, die Keure, 2002, 9, nr. 11.

222. In voetnoten worden anonieme boeken, anonieme artikelen of anonieme noten eveneens aangeduid met X.

- X, “Conduite d’un véhicule autre que le véhicule désigné” (noot onder Luik 14 december 1983), *Jur.Liège* 1984, 77.

223. Voor het overige gelden dezelfde regels als voor een bibliografie (*supra* nr. 213 *et seq.*).

2.3.3. Herhaling van verwijzingen

224. Wanneer in een werk wordt verwezen naar een reeds eerder aangehaald boek of artikel van een auteur, wordt de referentie aan dit werk volledig hernomen. Indien werken frequent worden geciteerd, kan men gebruik maken van een verkorte citeerwijze bestaande uit enkele woorden uit de titel. Daarbij heeft men de keuze tussen:

- Het hanteren van een bibliografie vooraan of achteraan in het werk waarin de volledige verwijzing is opgenomen;

- H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité élémentaire de droit civil belge*, II, Brussel, Bruylant, 1964, 1196 p.

- Het aangeven van een verkorte citeerwijze in de eerste verwijzing in voetnoot waarnaar nadien zal worden verwezen.

- H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité élémentaire de droit civil belge*, II, Brussel, Bruylant, 1964, 1196 p. (hierna verkort H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité*).

Een latere verwijzing met kruisverwijzing zal er dan zo uitzien:

- H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité*, *supra* noot 1, 456.

Het gebruik van ‘o.c.’ (*opus citatum*, *opere citato*), ‘l.c.’ (*locus citatus*, *loco citato*) of ‘idem’ wordt afgeraden.

225. Het woordje ‘*passim*’ mag niet worden gebruikt. Het betekent immers ‘hier en daar’, wat als verwijzing onnauwkeurig en dus wetenschappelijk onverantwoord is.

2.3.4. Buitenlandse rechtsleer

226. Voor verwijzing naar buitenlandse rechtsleer wordt dezelfde methode gebruikt als voor Belgische rechtsleer. Plaatsnamen worden vernederlandst.

- LAGHMANI, S., *Histoire du droit des gens du jus gentium impérial au jus publicum europaeum*, Parijs, Pedone, 2003, 249 p.
- SCHILD, W., *Bilder von Recht und Gerechtigkeit*, Keulen, Dumont, 1995, 271 p.

Comm.Fin.	Commentaar Financieel recht
Comm.Ger.	Artikelsgewijze commentaar Gerech- telijk recht
Comm.Handel.	Commentaar Handels- en economisch recht
Comm.Pers.	Artikelsgewijze commentaar Personen- en familierecht
Comm.Pub.	Artikelsgewijze commentaar Publiek procesrecht
Comm.Straf.	Commentaar Strafrecht en strafvorde- ring
Comm.Venn.	Artikelsgewijze commentaar Vennoot- schapsrecht (later V.en.V.)
Comm.V.en V.	Artikelsgewijze commentaar Vennoot- schappen en verenigingen (vroeger Venn.)
Comm.Verz.	Artikelsgewijze commentaar Verzeke- ringen
Comm.Voor.	Artikelsgewijze commentaar Voorrech- ten en hypotheke
Computerr.	Computerrecht: tijdschrift voor infor- matica, telecommunicatie en recht
Con.M.	Consilio Manuque: Belgisch tijdschrift voor lichamelijke schade en gerech- telijke geneeskunde
Cour.fisc.	Courrier fiscal
Cour.immo.	Courrier de l'immobilier: questions - réponses juridiques
C.R.	Compte rendu (Parlement)
CRA = C.R.A.	Circulation, responsabilité, assurance
CSA = C.S.A.	Les cahiers des sciences administratives
Custodes	Custodes. Cahiers thématique de la police et de la justice
Custodes	Custodes. Cahiers voor politie- en justi- tievraagstukken

D.A.	Le droit des affaires (bij voorkeur als DAOR)
DAOR	Le droit des affaires
DAOR	Het ondernemingsrecht
DBF = D.B.F.	Droit bancaire et financier (Forum financier)
DCCR = D.C.C.R.	Consumentenrecht
DCCR = D.C.C.R.	Droit de la consommation
De Advoc.	De advocaat
De Belg.Acc.	De Belgische accountant
De Burg.St.	De burgerlijke stand
De Gem.	De Gemeente
De Gerechtsd.	De Gerechtsdeurwaarder
De Gerechtsd.- Digest	De Gerechtsdeurwaarder- Digest
De Gids	De Gids op maatschappelijk gebied
De Iure	De iure
De Provincie	De Provincie
De Schakel	De Schakel
De Venn.	De vennootschap: praktijkgericht tijd- schrift voor vennootschappen
De Verz.	De Verzekering
De Wet	De wet: onafhankelijk maandblad voor de juridische beroepen
DIT = D.I.T.	Droit de l'informatique et des télécoms
Div.Act.	Divorce: actualité juridique, sociale et fiscale
Doc.jur.b.	Doctrine juridique belge
Doc.Min.Fin.	Documentatieblad. Ministerie van Financiën.
Doc.parl.	Documents parlementaires
Dr.banc.fin.	Droit bancaire et financier (Forum financier)
Dr.circ.	Droit de la circulation. Jurisprudence
Dr.eur.transp. = ETL	Droit européen des transports - Euro- pean Transport Law

Wanneer geen jaar van uitgave in het boek is vermeld, wordt dit in de verwijzing bij voorkeur aangeduid door de letters *s.l.* (sine dato).

178. Wanneer in het boek noch de plaats noch de datum van uitgave zijn vermeld, dan wordt dit in de verwijzing bij voorkeur aangeduid door *s.l.n.d.* (sine loco nec dato).

2.3.1.1.5. Pagina's, kolommen en randnummers

179. Wordt in een bibliografie verwezen naar een boekwerk of wordt in een voetnoot gerefereerd aan het boek als dusdanig, dan wordt het totaal aantal bladzijden of kolommen van het werk opgegeven in Arabische cijfers gevolgd door de aanduiding *p.* voor het aantal bladzijden en *k.* voor de kolommen.

€ VAN DEN WIJNGAERT, C., De uitleveringsexceptie voor politieke misdrijven Brussel, VUB, s.d., 483 p.

Ook hier kunnen moeilijkheden rijzen wanneer het boekwerk uit verschillende delen bestaat. Indien de paginering over de verschillende delen doorloopt, wordt enkel het totaal aantal bladzijden vermeld.

€ VAN HOUTTE, J., Beginselen van het Belgisch belastingrecht, II dln., Gent, Story-Scientia, 1966, 793 p.

Indien de paginering niet doordopt, wordt elke referentie aan het totaal aantal bladzijden weggelaten.

€ DEKKERS, R., Précis de droit civil belge, II dln., Brussel, Bruylant, 1954-55.

Heeft de referentie slechts betrekking op een bepaald deel van het werk, dan wordt uiteraard alleen het totaal aantal bladzijden van dat deel geciteerd.

180. Indien in een voetnoot wordt verwezen naar een specifieke passage, volstaat de vermelding van de desbetreffende bladzijden of kolommen in Arabische cijfers zonder verdere aanduiding zoals *p.* of *k.*

€ S. VAN CROMBRUGGE, Beginselen van de vennootschapsbelasting, Kalmthout, Biblo, 2003, 168.

181. Wanneer naar een passage in een boekwerk wordt verwezen die voorzien is van zowel een paginering als een randnummering, wordt bij voorkeur naar beide verwezen. De verwijzing naar de pagina komt voor de verwijzing naar het nummer. Eventueel kan men ook volstaan met het meest relevante gegeven. Vooral bij verwijzingen naar websites is het randnummer dan het meest aangewezen.

€ M. SORME en M. MARESCAU, Europese rechtspleging en rechtspraak, Gent, Story-Scientia, 1979, 54, nr. 86 en 98, nr. 144.

€ L. CORNELIS, Algemene theorie van de verbintenissen, Antwerpen, Intersentia, 2000, 714, nr. 566.

€ M.E. SORME, Rechtsvorming en rechtspraak in Europees verband <http://webh01.ua.ac.be/stormer/>, 59bis.

182. Het kan nuttig zijn om bij verwijzing naar een nummer in een boek ook melding te maken van de eventuele onderverdelingen van dit nummer.

€ H. DE PAGE en R. DEKKERS, Traité, IV, nr. 207, litt. C.

kamer	k.
kamer van inbeschuldigingstelling	KI
kort geding	KG
krijgsraad	Kr.
Militair Gerechtshof	Mil.Ger.
onderzoeksrechter	OR
politierechtbank	Pol.
raadkamer	Rk.
Raad van State	RvS
Raad voor Vreemdelingenbetwistingen	RvV
rechtbank van eerste aanleg, burgerlijke kamer	Rb.
rechtbank van koophandel	Kh.
Rekenhof	Rekenhof
scheidsrechterlijke uitspraak	Scheidsr.Uitspr.
strafuitvoeringsrechtbank	Su.
verenigde kamers (Hof van Cassatie)	ver.k.
voorzitter	Voorz.
vrederecht	Vred.
werkrechtersraad	Wrr.
werkrechtersraad van beroep	Wrr.Ber.

3.3. Tijdschriften, verzamelwerken en reeksen

3.3.1. Algemeen

240. Voor algemene regels inzake het gebruik van hoofdletters en punten in afkortingen, *supra* nr. 25 *et seq.* De hieronder vermelde regels gelden voor de afkortingen van (Belgische) juridische tijdschriften en verzamelwerken.

3.3.2. Hoofdletters

241. De eerste letter van de afkorting van een tijdschrift is steeds een hoofdletter (bv. *De Gem.*). Woorden die tot één letter

worden afgekort, worden in het Nederlands steeds als hoofdletter afgekort (bv. *T.Fin.R.*, maar in het Frans *Rev.b.compt.*).

Bij woorden die tot meer dan één letter worden afgekort, wordt in het Nederlands de eerste letter een hoofdletter (bv. *Limb.Rechtsl.*, maar in het Frans *Journ.proc.*, *Jur.trav.Brux.*, *C.conc.jur.*).

3.3.3. Punten en spaties

242. Afkortingen die louter uit hoofdletters bestaan, worden bij voorkeur zonder punten afgekort (bv. *TPR*, *RGAR*). Bevat een afkorting ook kleine letters, dan worden overal punten gebruikt, dus ook na een alleenstaande hoofdletter (bv. *T.Fin.R.*, *Soc.Kron.*, *Rev.dr.santé*).

Afkortingen van tijdschriften, reeksen of verzamelwerken bevatten geen spaties (bv. *T.Gez.*, *Not.Fisc.M.*), behalve na een onafgekort woord (bv. *Jura Falc.*).

Als een afkorting op zichzelf geen punten heeft (BTW, VBO), dan behoudt ze deze vorm, ook als ze in de naam van een tijdschrift wordt samengevoegd met een woord dat met een punt wordt afgekort (*BTW Rev.*, *Bull. VBO*). Er staan dus wel punten tussen opeenvolgende hoofdletters als die geen autonome afkorting vormen (*Jur.dr.soc.B.L.N.*).

3.3.4. Tweektalige tijdschriften en reeksen

243. Voor tweektalige tijdschriften wordt de Nederlandstalige afkorting gebruikt (als men in het Nederlands publiceert).

3.3.5. www.rechtsaf.be

244. Voor de lijst van Nederlandstalige en Franstalige afkortingen van de belangrijkste Belgische, en voor het Belgische recht relevante, tijdschriften wordt verwezen naar www.rechtsaf.be.

In deze onlinelijst worden slechts een beperkt aantal jaarverslagen opgenomen. Voor andere jaarverslagen (en jaarrapporten) geldt dezelfde regel die hier wordt toegepast, namelijk *Jv.* of (voor eentalig Franse verslagen) *Rap. Ann.*, gevolgd door de gangbare afkorting van de instelling of organisatie.

Nieuwsbrieven die niet in de lijst werden opgenomen, worden bij voorkeur niet afgekort.

245. De geactualiseerde onlineversie van onderstaande lijst is te vinden op www.rechtsaf.be.

Afkorting	Titel
AA = A.A.	Arresten Arbitragehof
AAJB = A.A.J.B.	Annuaire administratif et judiciaire de Belgique
ACC = A.CC	Arrêts Cour constitutionnelle
Acc.Act.	Accountancy actualiteit: veertiendaagse nieuwsbrief
Acc.Bedr.M.	Accountancy en bedrijfskunde. Maandschrift
Acc.Bedr.T.	Accountancy en bedrijfskunde. Kwartaalschrift
Acc.& Fisc.	Accountancy & Fiscaliteit. Wekelijkse nieuwsbrief
Acc.& Tax	Accountancy & Tax
Acc.Thema's M.	Accountancy Thema's (Maandelijks)

Act.dr.	Actualités du droit: revue de la Faculté de droit de Liège
Act.dr.fam	Actualités du droit de la famille
Act.fisc.	Actualités fiscales
Activa	Activa: tijdschrift voor accountants en boekhouders
Act.jur.baux	Actualités juridiques des baux
Act.soc.	Actualités sociales: information hebdomadaire concernant le droit social et la gestion du personnel
Ad Rem	Ad Rem: tijdschrift van de Orde van Vlaamse balies
Adm.Lex	Administratief lexicon (Boekenreeks)
Advocare	Advocare: juridisch cahier
AFT = A.F.T.	Algemeen fiscaal tijdschrift
AGJB = A.G.J.B.	Administratief en gerechtelijk jaarboek voor België
A.Hosp.	Acta Hospitalia
AJT = A.J.T.	Algemeen juridisch tijdschrift
AM = A.M.	Auteurs en media / Auteurs et média
Amén.	Aménagement, environnement, urbanisme et droit foncier
AMR = A.M.R.	Algemene modellenverzameling voor de rechtspraktijk
Ann.dr.	Annales de droit
Ann.dr.Lg.	Annales de droit de Liège
Ann.dr.Louvain	Annales de droit de Louvain
Ann.dr.sc.pol.	Annales de droit et de sciences politiques
Ann.ét.eur.	Annales d'études européennes
Ann.fac.dr.Lg.	Annales de la Faculté de droit, d'économie et de sciences sociales de Liège
Ann.jur.cred.	Annuaire juridique du crédit
Ann.jur.cred.règl.coll.	Annuaire juridique du crédit et du règlement collectif de dettes

Comm.Fin.	Commentaar Financieel recht
Comm.Ger.	Artikelsgewijze commentaar Gerech- telijk recht
Comm.Handel.	Commentaar Handels- en economisch recht
Comm.Pers.	Artikelsgewijze commentaar Personen- en familierecht
Comm.Pub.	Artikelsgewijze commentaar Publiek procesrecht
Comm.Straf.	Commentaar Strafrecht en strafvorde- ring
Comm.Venn.	Artikelsgewijze commentaar Vennoot- schapsrecht (later V.en.V.)
Comm.V.en V.	Artikelsgewijze commentaar Vennoot- schappen en verenigingen (vroeger Venn.)
Comm.Verz.	Artikelsgewijze commentaar Verzeke- ringen
Comm.Voor.	Artikelsgewijze commentaar Voorrech- ten en hypotheke
Computerr.	Computerrecht: tijdschrift voor infor- matica, telecommunicatie en recht
Con.M.	Consilio Manuque: Belgisch tijdschrift voor lichamelijke schade en gerech- telijke geneeskunde
Cour.fisc.	Courrier fiscal
Cour.immo.	Courrier de l'immobilier: questions - réponses juridiques
C.R.	Compte rendu (Parlement)
CRA = C.R.A.	Circulation, responsabilité, assurance
CSA = C.S.A.	Les cahiers des sciences administratives
Custodes	Custodes. Cahiers thématique de la police et de la justice
Custodes	Custodes. Cahiers voor politie- en justi- tievraagstukken

D.A.	Le droit des affaires (bij voorkeur als DAOR)
DAOR	Le droit des affaires
DAOR	Het ondernemingsrecht
DBF = D.B.F.	Droit bancaire et financier (Forum financier)
DCCR = D.C.C.R.	Consumentenrecht
DCCR = D.C.C.R.	Droit de la consommation
De Advoc.	De advocaat
De Belg.Acc.	De Belgische accountant
De Burg.St.	De burgerlijke stand
De Gem.	De Gemeente
De Gerechtsd.	De Gerechtsdeurwaarder
De Gerechtsd.- Digest	De Gerechtsdeurwaarder- Digest
De Gids	De Gids op maatschappelijk gebied
De Iure	De iure
De Provincie	De Provincie
De Schakel	De Schakel
De Venn.	De vennootschap: praktijkgericht tijd- schrift voor vennootschappen
De Verz.	De Verzekering
De Wet	De wet: onafhankelijk maandblad voor de juridische beroepen
DIT = D.I.T.	Droit de l'informatique et des télécoms
Div.Act.	Divorce: actualité juridique, sociale et fiscale
Doc.jur.b.	Doctrines juridiques belge
Doc.Min.Fin.	Documentatieblad. Ministerie van Financiën.
Doc.parl.	Documents parlementaires
Dr.banc.fin.	Droit bancaire et financier (Forum financier)
Dr.circ.	Droit de la circulation. Jurisprudence
Dr.eur.transp. = ETL	Droit européen des transports - Euro- pean Transport Law

Dr.inform.	Droit de l'informatique et des télécoms (bij voorkeur als DIT)
Dr.plus	Droit en plus / Droit en +
Dr.Q.M.	Droit en quart monde
Echos log.	Les échos du logement
Eig.Mag.	Eigenaars magazine
EJ = E.J.	Echtscheidingsjournaal
Entr.et dr.	L'entreprise et le droit
Enviro	Enviro Droit: cahiers du droit de l'environnement
EPC = E.P.C.	Evaluation du préjudice corporel : commentaire au regard de la jurisprudence (losbladig)
EST = E.S.T.	Economisch en sociaal tijdschrift
Ethiek & Recht	Ethiek en recht in de gezondheidszorg
ETL	European Transport Law - Europäisches Transportrecht
Euredia	Euredia: revue européenne de droit bancaire & financier
Eur.Vervoerr. = ETL	Europees vervoerrecht - European Transport Law
Ex.Crim.	Excerpta Criminologica
L'Exp.-compt.b.	L'Expert-comptable belge: revue de l'Institut des experts-comptables
Fare Act.	Gerechtigd akkoord en faillissement: actualiteit
Fatik	Fatik. Kontakt- en informatieblad voor gevangeniswezen en reklassering
Fid.Ber.	Fiduciaire berichten
Fisc.Act.	Fiscale actualiteit: wekelijkse nieuwsbrief
Fisca	Fisca: tijdschrift van de Vlaamse kamer van het Instituut van belastingconsulenten van België
Fisc.Koer.	De fiscale koerier

Fiscologue	Fiscologue
Fiscologue (I.)	Fiscologue international
Fiscoloog	Fiscoloog: nieuwsbrief over fiscaliteit
Fiscoloog (I.)	Fiscoloog internationaal
FJF = F.J.F.	Fiscale jurisprudentie
FJF = F.J.F.	Jurisprudence fiscale
Hand.	Parlementaire Handeligen
Handelspr.	Handelspraktijken: permanent documentatiesysteem (Pratiques du Commerce)
Hosp.	Hospitalia
Huis.just.	L'Huissier de justice
Huis.just.- digest	L'Huissier de justice - Digest
Huur	Huur. Het huurrecht in de praktijk
Huurbl.	Huurdersblad
IBR Studies	Instituut der bedrijfsrevisoren. Studies en documenten / Studies IBR: controle, recht, fiscaliteit, accountancy, financiën, beroep
ICIP-Ing.Cons.	ICIP L'ingénieur-conseil - Intellectual property (ook als RDI)
I.C.J.Reports	International Court of Justice. Reports of judgments, advisory opinions and orders
IDj	Information et documentation juridiques
Inf.IDAC =	Informatieblad. Instituut der accountants
Inf.I.D.A.C.	
Info Jura	Info-jura: maandelijkse informatie over rechtspraak en rechtsleer
Inforevue	Inforevue : tijdschrift van de geïntegreerde politie
Inforevue	Inforevue : magazine de la police intégrée

comité	com.
commanditaire vennootschap	Comm. V.
commanditaire vennootschap op aandelen	Comm. VA
commissie	comm.
compagnie	co.
conclusies	concl.
confer/conferatur	cf.
conso(o)rten	cons.
coöperatieve vennootschap	CV of cv
coöperatieve vennootschap met beperkte en hoofdelijke aansprakelijkheid	CVOA of cvoa
cum suis	c.s.
de dato	d.d.
deel / delen	dl. / dln.
directoraat-generaal	DG
doctor	dr.
economisch samenwerkingsverband	ESV of esv
editie	ed.
editor(s)	ed(s).
en andere(n)	et al.
en volgende	et seq.
erratum	err.
facsimile	facs.
federale overheidsdienst	FOD
gecoördineerd	gec.
gemeenschap(s) / gemeenschappelijk	gem.
gemeentelijk	gemeent.
gepubliceerd	gepubl.
gewone commanditaire vennootschap	Comm. V.
handelsregister	HR
hoofdstuk	hfdst.
ibidem	ibid.
in casu	i.c.
in fine	i.f.
in oprichting	i.o.
in werking getreden	i.w.tr.

jaargang	jrg.
Kruispuntbank der Ondernemingen (nummer)	KBO-nr.
laatste lid	l.l.
landbouwvennootschap	LV of lv
littera	litt.
losbladig	losbl.
meester	mr.
memorie van toelichting	MvT
minister(ie)	min.
naamloze vennootschap	NV of nv
niet gegeven	n.g.
noot van de redactie	n.v.d.r.
nummer(s)	nr. / nrs.
onuitgegeven	onuitg.
Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn	OCMW
Openbaar Ministerie	OM
opmerking	opm.
overweging	overw.
pagina	p.
paragraaf	§
paritair comité	PC
plaatsvervangend(e)	plv.
programmatorische overheidsdienst	POD
pro memorie	p.m.
proces-verbaal	PV
procureur des Konings	PK
procureur-generaal	PG
professor	prof.
provincie / provinciaal	prov.
qualitate qua	q.q.
recto	r ^o
rubriek	rubr.
sine dato	s.d.

- Koninklijk besluit 30 juli 1964 houdende de voorwaarden waaronder de toepassing van de wet betreffende de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen, gecoördineerd op 14 juli 1994, tot de zelfstandigen wordt verruimd, *B.S.* 13 augustus 1964 **ziektelastenbesluit zelfstandigen**
- Overeenkomst 10 september 1964 inzake het uitwisselen van gegevens met betrekking tot het verkrijgen van nationaliteit, *B.S.* 31 december 1974 **ICSID**
- Wet 28 december 1964 betreffende de bestrijding van de luchtverontreiniging, *B.S.* 14 januari 1965 **wet luchtverontreiniging**
- Wet 2 april 1965 waarbij de dopingpraktijk verboden wordt bij sportcompetities, *B.S.* 6 mei 1965 **dopingwet**
- Wet 8 april 1965 tot instelling van de arbeidsreglementen, *B.S.* 5 mei 1965 **arbeidsreglementenwet**
- Wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, *B.S.* 15 april 1965 **jeugdbeschermingswet**
- Wet 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen, *B.S.* 7 mei 1965 **gaswet 1965**
- Wet 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers, *B.S.* 30 april 1965 **loonbeschermingswet**
- Wetboek 23 november 1965 van de met inkomstenbelastingen gelijkgestelde belastingen, *B.S.* 18 januari 1966 **WIGB**
- Wet 28 juni 1966 betreffende de schadeloosstelling van de werknemers die ontslagen worden bij sluiting van ondernemingen, *B.S.* 2 juli 1966 **sluitingswet 1966**
- Wetten 18 juli 1966 op het gebruik van de talen in bestuurszaken, *B.S.* 2 augustus 1966 **taalwet bestuurszaken**

- Eenvormige Beneluxwet 25 oktober 1966 inzake tekeningen of modellen, *B.S.* 29 december 1973 **BTMW; Benelux tekeningen- of modellenwet**
- Internationaal Verdrag 19 december 1966 inzake burgerrechten en politieke rechten, *B.S.* 6 juli 1983 **BUPO-Verdrag**
- Wet 30 juni 1967 tot verruiming van de opdracht van het Fonds tot vergoeding van de in geval van sluiting van ondernemingen ontslagen werknemers, *B.S.* 13 juli 1967 **sluitingswet 1967**
- Wet 3 juli 1967 betreffende de preventie van of de schadevergoeding voor arbeidsongevallen, voor ongevallen op de weg naar en van het werk en voor beroepsziekten in de overheidssector, *B.S.* 10 augustus 1967 **arbeidsongevallenwet overheids personeel**
- Koninklijk besluit 34 20 juli 1967 betreffende de tewerkstelling van werknemers van vreemde nationaliteit, *B.S.* 29 juli 1967 **buitenlandse arbeidskrachtenwet 1967**
- Koninklijk besluit 38 27 juli 1967 houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen, *B.S.* 29 juli 1967 **sociaal statuut der zelfstandigen**
- Gerechtelijk Wetboek 10 oktober 1967, *B.S.* 31 oktober 1967 **Ger.W.**
- Koninklijk besluit 50 24 oktober 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers, *K.B.* 27 oktober 1967 **pensioenwet werknemers**
- Koninklijk besluit 80 10 november 1967 betreffende de Orde der apothekers, *B.S.* 14 november 1967 **apothekerswet**
- Koninklijk besluit 79 10 november 1967 betreffende de Orde der geneesheren, *B.S.* 14 november 1967 **artsenwet**
- Koninklijk besluit 55 10 november 1967 tot regeling van het juridisch statuut der ondernemingen gespecialiseerd in financieringshuur, *B.S.* 14 november 1967 **financieringshuurwet**

- Koninklijk besluit 72 10 november 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, *B.S.* 14 november 1967 **pensioenwet zelfstandigen**
- Koninklijk besluit 56 10 november 1967 tot bevordering van het gebruik van giraal geld, *B.S.* 14 november 1967 **wet giraal geld**
- Koninklijk besluit 78 10 november 1967 betreffende de uitoefening van de gezondheidszorgberoepen, *B.S.* 14 november 1967 **wet uitoefening gezondheidszorgberoepen (tot 1 september 2001: wet uitoefening geneeskunst)**
- Koninklijk besluit 21 december 1967 tot vaststelling van het algemeen reglement betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers, *B.S.* 16 januari 1968 **algemeen reglement werknemerspensioen**
- Koninklijk besluit 22 december 1967 houdende algemeen reglement betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, *B.S.* 10 januari 1968 **algemeen reglement pensioen zelfstandigen**
- Verordening (EEG, EURATOM, EGKS) 259/68 29 februari 1968 van de Raad tot vaststelling van het Statuut van de ambtenaren van de Europese Gemeenschappen en de regeling welke van toepassing is op de andere personeelsleden van deze Gemeenschappen, alsmede van bijzondere maatregelen welke tijdelijk op de ambtenaren van de Commissie van toepassing zijn, *B.S.* 4 maart 1968 **ambtenarenstatuut EG**
- Wet 16 maart 1968 betreffende de politie over het wegverkeer, *B.S.* 27 maart 1968 **wegverkeerswet**
- Wet 20 juli 1968 betreffende de toekenning van wachtgelden aan de werknemers die getroffen worden door sommige sluitingen van ondernemingen, *B.S.* 1 augustus 1968 **sluitingswet 1968**
- Verdrag 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in

- burgerlijke en handelszaken, *B.S.* 31 maart 1971 **Europees executieverdrag; EEX-Verdrag**
- Wet 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités, *B.S.* 15 januari 1969 **CAO-wet**
- Wet 1 april 1969 tot instelling van een gewaarborgd inkomen voor bejaarden, *B.S.* 29 april 1969 **wet gewaarborgd inkomen bejaarden**
- Wet 7 juni 1969 tot vaststelling van de tijd gedurende welke geen opsporing ten huize of huiszoeking mag worden verricht, *B.S.* 28 juni 1969 **huiszoekingswet**
- Wet 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, *B.S.* 25 juli 1969 **RSZ-wet**
- Wet 27 juni 1969 betreffende het toekennen van tegemoetkomingen aan de minder-validen, *B.S.* 15 juli 1969 **wet tegemoetkomingen mindervaliden**
- Wetboek 3 juli 1969 van de belasting over de toegevoegde waarde, *B.S.* 17 juli 1969 **Btw-Wetboek; WBTW**
- Pachtwet 4 november 1969, *B.S.* 25 november 1969 **pachtwet**
- Wet 4 november 1969 tot beperking van de pachtprijzen, *B.S.* 25 november 1969 **wet beperking pachtprijzen**
- Koninklijk besluit 28 november 1969 tot uitvoering van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, *B.S.* 5 december 1969 **uitvoeringsbesluit RSZ-wet**
- Internationale Overeenkomst 23 april 1970 betreffende het reiscontract (C.C.V.), *B.S.* 17 mei 1973 **CCV**
- Wetten 3 juni 1970 betreffende de preventie van beroepsziekten en de vergoeding van de schade die uit die ziekten voortvloeit, *B.S.* 27 augustus 1970 **beroepsziektenwet**

1.2.2. Afkortingen, letterwoorden en initiaalwoorden

25. Onderstaande regels gelden voor de spelling van afkortingen, letterwoorden en initiaalwoorden in het algemeen. Verderop volgen specifieke instructies voor juridische afkortingen en letterwoorden die omwille van de uniformiteit en de bondigheid soms licht van deze algemene regels afwijken. De gedetailleerde regels verderop hebben dan voorrang op de algemene principes hieronder.

26. Afkortingen, letterwoorden en initiaalwoorden moeten snel en eenvoudig kunnen worden begrepen door de lezer. Vermeld daarom de naam van een instelling of organisme die verder zal worden afgekort, de eerste maal voluit, gevolgd door de afkorting tussen haakjes. **Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ)** Op die manier kan verderop alleen de afkorting worden gebruikt.

27. De Woordenlijst 2005 maakt het onderscheid tussen afkortingen, letterwoorden en initiaalwoorden.

... Afkortingen spreken we altijd voluit uit, we lezen met andere woorden nooit de afkorting zelf. Afkortingen krijgen daarom een punt op het einde en hoofdletters waar die ook in de uitdrukking voluit staan bv., bijv. (bijvoorbeeld), p. (pagina), m.b.t. (met betrekking tot), mr. (meester), Z.M. (Zijne Majesteit)

... Bij initiaalwoorden en letterwoorden spreken we de verkorte vorm uit. Als we letters apart uitspreken, is er sprake van een initiaalwoord. Lezen we het geheel als een gewoon woord, dan is er sprake van een letterwoord. In beide gevallen worden geen punten gebruikt en worden de hoofdletters uit de volledige uitdrukking overgenomen. **pc**, tv, pin, SERV, NAVO, SIS-kaart. Volgens het Groene Boekje zouden daarom ook **vb** en **ca** en **btw** met kleine letter en zonder

punten moeten geschreven worden. Omdat de wetgever echter zelf een andere spelling heeft voorgeschreven, zijn beide toegestaan. Consequentie binnen een tekst is natuurlijk heel belangrijk.

28. De afgekorte namen van wetten, besluiten en beleidsplannen schrijven we zonder punten en met hoofdletters, ook als de uitgeschreven vormen geen hoofdletters bevatten. **Koninklijk besluit**, MB (ministerieel besluit) **MAP** (Mestactieplan). Op basis van deze regel krijgen de afkortingen van regelgeving een hoofdletter (Decr., Verord.), hoewel ze voluit zonder hoofdletter worden geschreven.

1.2.3. Punten, spaties en haakjes

29. Een zin wordt beëindigd door een punt, gevolgd door een spatie. Als een zin al eindigt op een punt van een afkorting, komt er geen extra punt. Als de zin eindigt met een citaat dat op zich al eindigt met een leestekening (vraag: •Hoe gaat het?Ž) geldt hetzelfde.

30. Ook een voetnoot, al dan niet de vorm van een zin met onderwerp en persoonsvorm, eindigt steeds met een punt.

31. Na een titel, een datum of ondertekening (bv. in een brief) komt geen punt.

32. Om een onderbreking in een citaat aan te geven worden drie puntjes tussen ronde haakjes gebruikt. Binnen de haakjes staat geen spatie voor en na de drie puntjes, voor en na de haakjes wel. (Artikel 14 bepaalt: •De consument kan het contract binnen de zeven dagen (*f*) opzeggen.Ž

Wet 19 juli 1976 tot instelling van een verlof voor de uitoefening van een politiek mandaat, *B.S.* 24 augustus 1976 **wet politiek verlof**

Verdrag 19 november 1976 inzake beperking van aansprakelijkheid voor zeevorderingen, *B.S.* 6 oktober 1989 **LLMC**

Wet 10 januari 1977 houdende regeling van de schadeloosstelling voor schade veroorzaakt door het winnen en het pompen van grondwater, *B.S.* 8 februari 1977 **grondwaterwet**

Zesde Richtlijn 77/388/EEG 17 mei 1977 van de Raad betreffende de harmonisatie van de wetgevingen der Lid-Staten inzake omzetbelasting – Gemeenschappelijk stelsel van belasting over de toegevoegde waarde: uniforme grondslag, *B.S.* 13 juni 1977 **zesde btw-richtlijn**

Wet 8 juli 1977 houdende goedkeuring van volgende internationale akten: 1. Verdrag betreffende de eenmaking van enige beginselen van het octrooirecht, opgemaakt te Straatsburg op 27 november 1963; 2. Verdrag tot samenwerking inzake octrooien, en Uitvoeringsreglement, opgemaakt te Washington op 19 juni 1970; 3. Verdrag betreffende de verlening van Europese octrooien (Europees Octrooiverdrag), Uitvoeringsreglement en vier Protocollen, opgemaakt te München op 5 oktober 1973; 4. Verdrag betreffende het Europees octrooi voor de Gemeenschappelijke Markt (Gemeenschapsoctrooiverdrag), en Uitvoeringsreglement, opgemaakt te Luxemburg op 15 december 1975, *B.S.* 30 september 1977 **wet goedkeuring octrooiverdragen**

Algemene wet 18 juli 1977 inzake douane en accijnzen, *B.S.* 21 september 1977 **algemene wet douane en accijnzen; AWDA**

Wet 24 februari 1978 betreffende de arbeidsovereenkomst voor betaalde sportbeoefenaars, *B.S.* 9 maart 1978 **arbeidsovereenkomstenwet betaalde sportbeoefenaars**

Wet 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, *B.S.* 22 augustus 1978 **arbeidsovereenkomstenwet**

Wet 12 juli 1978 betreffende het accijnsregime van alcohol, *B.S.* 21 september 1978 **alcoholwet**

Wet 4 augustus 1978 tot economische heroriëntering, *B.S.* 17 augustus 1978 **wet gelijkheid man-vrouw 1978**

Koninklijk besluit 5 23 oktober 1978 betreffende het bijhouden van sociale documenten, *B.S.* 2 december 1978 **sociale documentenwet**

Richtlijn 79/409/EEG 2 april 1979 van de Raad inzake het behoud van de vogelstand, *B.S.* 25 april 1979 **vogelrichtlijn**

Wetten 28 mei 1979 betreffende de organisatie van de Middenstand, *B.S.* 7 juli 1979 **middenstandswet**

Wetten 20 februari 1980 houdende het statuut van de gewetensbezwaarden, gecoördineerd op 20 februari 1980, *B.S.* 19 maart 1980 **gewetensbezwaardenwet**

Verdrag der Verenigde Naties 11 april 1980 inzake Internationale Koopovereenkomsten betreffende Roerende Zaken, *B.S.* 1 juli 1997 **Weens koopverdrag**

Uniforme regelen 9 mei 1980 betreffende de Overeenkomst van internationaal spoorwegvervoer van goederen (C.I.M.), *B.S.* 7 september 1983 **CIM 1980**

Uniforme Regelen 9 mei 1980 betreffende de overeenkomst van internationaal spoorwegvervoer van reizigers en bagage (C.I.V.), *B.S.* 7 september 1983 **CIV 1980**

Verdrag 9 mei 1980 betreffende het internationale spoorwegvervoer (C.O.T.I.F.) en bijlagen, *B.S.* 7 september 1983 **Cotif 1980**

Verdrag 19 juni 1980 inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst, *B.S.* 9 oktober 1987 **EVO**

Bijzondere wet 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *B.S.* 15 augustus 1980 **bijzondere wet hervorming instellingen**

- Gewone wet 9 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *B.S.* 15 augustus 1980 **gewone wet hervorming instellingen**
- Wet 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, *B.S.* 31 december 1980 **vreemdelingenwet**
- Wet 29 juni 1981 houdende de algemene beginselen van de sociale zekerheid voor werknemers, *B.S.* 2 juli 1981 **algemene beginselenwet sociale zekerheid**
- Decreet 2 juli 1981 betreffende de voorkoming en het beheer van afvalstoffen, *B.S.* 25 juli 1981 **afvalstoffendecreet**
- Wet 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme en xenofobie ingegeven daden, *B.S.* 8 augustus 1981 **antiracismewet**
- Koninklijk besluit 4 april 1981 houdende politie- en scheepvaartreglement voor de Belgische territoriale zee, de havens en de stranden van de Belgische kust, *B.S.* 1 september 1981 **politie- en scheepvaartreglement voor de Belgische territoriale zee**
- Koninklijk besluit 15 9 maart 1982 tot aanmoediging van de inschrijving op of de aankoop van aandelen of bewijzen van deelgerechtigdheid in Belgische vennootschappen, *B.S.* 12 maart 1982 **AFV-aandelenwet**
- Decreet 30 juni 1982 inzake de bescherming van de vrijheid van het taalgebruik van de Franse taal in de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en hun personeel, alsook van akten en documenten van ondernemingen opgelegd door de wet en de reglementen, *B.S.* 27 augustus 1982 **Fr. taaldecree**
- Verdrag 10 december 1982 van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee, *B.S.* 23 juni 1998 **VN-zeerechtoverdrag**
- Koninklijk besluit 187 30 december 1982 betreffende de oprichting van coördinatiecentra, *B.S.* 13 januari 1983 **wet coördinatiecentra**

- Wet 2 februari 1983 tot invoering van een testament in de internationale vorm en tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende het testament, *B.S.* 11 oktober 1983 **wet internationaal testament**
- Wet 21 februari 1983 betreffende de verkoop van sommige achtergelaten voorwerpen, *B.S.* 2 april 1983 **wet achtergelaten voorwerpen**
- Zesde protocol 28 april 1983 bij het verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, inzake de afschaffing van de doodstraf, *B.S.* 11 augustus 1995 **zesde aanvullend protocol EVRM**
- Wet 24 mei 1983 betreffende de algemene normen die de kwaliteitsobjectieven bepalen van oppervlaktewater bestemd voor welbepaalde doeleinden, *B.S.* 15 juni 1983 **wet kwaliteitsnormen oppervlaktewateren**
- Wet 28 juni 1983 houdende de inrichting, de bevoegdheid en de werking van het Arbitragehof, *B.S.* 8 juli 1983 **Arbitragehofwet**
- Wet 19 juli 1983 op het leerlingenwezen voor beroepen uitgeoefend door werknemers in loondienst, *B.S.* 31 augustus 1983 **leerovereenkomstenwet**
- Wet 8 augustus 1983 tot regeling van een Rijksregister van de natuurlijke personen, *B.S.* 21 april 1984 **rijksregisterwet**
- Koninklijk besluit 230 21 december 1983 betreffende de stage en de inschakeling van jongeren in het arbeidsproces, *B.S.* 28 december 1983 **wet jongerenstage**
- Wet 28 december 1983 betreffende de vergunning voor het verstrekken van sterke drank, *B.S.* 30 december 1983 **wet vergunningsrecht sterke drank**
- Wet 29 december 1983 betreffende de huur van onroerende goederen, *B.S.* 30 december 1983 **huurwet 1983**
- Wet 31 december 1983 tot hervorming der instellingen voor de Duitstalige Gemeenschap, *B.S.* 18 januari 1984 **wet Duitstalige Gemeenschap**

- Wet 29 juli 1991 betreffende de uitdrukkelijke motivering van de bestuurshandelingen, *B.S.* 12 september 1991 **wet motivering bestuurshandelingen**
- Wet 5 augustus 1991 tot bescherming van de economische mededinging, *B.S.* 11 oktober 1991 **wet economische mededinging 1991**
- Ordonnantie 29 augustus 1991 houdende organisatie van de planning en de stedenbouw, *B.S.* 7 oktober 1991 **ordonnantie planning en stedenbouw**
- Koninklijk besluit 25 november 1991 houdende de werkloosheidsreglementering, *B.S.* 31 december 1991 **werkloosheidsbesluit 1991**
- Verdrag 7 februari 1992 betreffende de Europese Unie, *B.S.* 29 juli 1992 **EU; EU-Verdrag**
- Verdrag 7 februari 1992 betreffende de Europese Unie Geconsolideerde versie na het Verdrag van Lissabon, *B.S.* 17 december 2007 **VEU-Verdrag**
- Tiende Protocol 25 maart 1992 bij het Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden, *B.S.* 2 september 1994 **tiende aanvullend protocol EVRM**
- Wetboek 10 april 1992 van de inkomstenbelastingen 1992, *B.S.* 30 juli 1992 **WIB 1992**
- Richtlijn 92/43/EEG 21 mei 1992 van de Raad inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna, *B.S.* 22 juli 1992 **habitatrichtlijn**
- Wet 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst, *B.S.* 20 augustus 1992 **wet landverzekeringsovereenkomst**
- Wet 4 augustus 1992 op het hypothecair krediet, *B.S.* 19 augustus 1992 **wet hypothecair krediet**
- Wet 5 augustus 1992 op het politieambt, *B.S.* 22 december 1992 **wet politieambt**

- Koninklijk besluit 23 september 1992 houdende politiereglement van de Beneden-Zeeschelde, *B.S.* 17 oktober 1992 **politiereglement van de Beneden-Zeeschelde**
- Koninklijk besluit 23 september 1992 houdende scheepvaartreglement voor de Beneden-Zeeschelde, *B.S.* 17 oktober 1992 **scheepvaartreglement voor de Beneden-Zeeschelde**
- Koninklijk besluit 23 september 1992 houdende scheepvaartreglement voor het Kanaal van Gent naar Terneuzen, *B.S.* 17 oktober 1992 **scheepvaartreglement voor het kanaal van Gent naar Terneuzen**
- Wet 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens, *B.S.* 18 maart 1993 **wet verwerking persoonsgegevens**
- Overeenkomst 6 januari 1993 tussen het Koninkrijk België en het Koninkrijk der Nederlanden tot regeling van het scheepvaartverkeer en van de recreatie op de gemeenschappelijke Maas, ondertekend te Brussel op 6 januari 1993, *B.S.* 6 maart 2003 **scheepvaartreglement gemeenschappelijke Maas**
- Wet 12 januari 1993 betreffende een vorderingsrecht inzake bescherming van het leefmilieu, *B.S.* 19 februari 1993 **wet vorderingsrecht leefmilieu**
- Ordonnantie 4 maart 1993 inzake het behoud van het onroerende erfgoed, *B.S.* 7 april 1993 **ordonnantie onroerend erfgoed**
- Wet 22 maart 1993 op het statuut van en het toezicht op de kredietinstellingen, *B.S.* 19 april 1993 **wet statuut kredietinstellingen**
- Decreet 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, *B.S.* 15 september 1993 **decreet archeologisch patrimonium**
- Decreet 14 juli 1993 houdende maatregelen tot bescherming van de kustduinen, *B.S.* 31 augustus 1993 **duinendecreet**

Besluit 5 maart 1996 van de Vlaamse regering houdende vaststelling van het Vlaams reglement betreffende de bodemsanering, *B.S.* 27 maart 1996 **Vlarebo**

Decreet 16 april 1996 betreffende de waterkeringen, *B.S.* 1 juni 1996 **dijkendecreet**

Decreet 16 april 1996 betreffende de landschapszorg, *B.S.* 21 mei 1996 **landschapsdecreet**

Wet 26 juli 1996 tot modernisering van de sociale zekerheid en tot vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels, *B.S.* 1 augustus 1996 **wet modernisering sociale zekerheid**

Wet 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk, *B.S.* 18 september 1996 **wet welzijn werknemers; welzijnswet werknemers**

Koninklijk besluit 26 september 1996 tot bepaling van de algemene uitvoeringsregels van de overheidsopdrachten en van de concessies voor openbare werken, *B.S.* 18 oktober 1996 **AAV**

Decreet 22 oktober 1996 betreffende de ruimtelijke ordening gecoördineerd op 22 oktober 1996, *B.S.* 15 maart 1997 **stedenbouwdecreet 1996**

Wet 28 oktober 1996 betreffende de teruggave van cultuurgoederen die op onrechtmatige wijze buiten het grondgebied van bepaalde buitenlandse Staten zijn gebracht, *B.S.* 21 december 1996 **wet teruggave cultuurgoederen**

Wet 6 december 1996 betreffende de huisarbeid, *B.S.* 24 december 1996 **wet huisarbeid**

Wet 17 december 1996 houdende tijdelijke en gedeeltelijke uitvoering van artikel 103 van de Grondwet, *B.S.* 18 december 1996 **wet vervolging federale ministers**

Gecoördineerde wet 24 december 1996 tot organisatie van de openbare kredietsector en van het bezit van de deelnemingen van de openbare sector in bepaalde privaatrechtelijke

financiële vennootschappen, *B.S.* 31 december 1996 **wet organisatie openbare kredietsector**

Ordonnantie 5 juni 1997 betreffende de milieuvergunningen, *B.S.* 26 juni 1997 **ordonnantie milieuvergunning**

Decreet 15 juli 1997 houdende de Vlaamse Wooncode, *B.S.* 19 augustus 1997 **Vlaamse Wooncode**

Wet 17 juli 1997 betreffende het gerechtelijk akkoord, *B.S.* 28 oktober 1997 **wet gerechtelijk akkoord 1997**

Faillissementswet 8 augustus 1997, *B.S.* 28 oktober 1997 **faillissementswet 1997; Faill. Wet 1997**

Decreet 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu, *B.S.* 10 januari 1998 **decreet natuurbehoud**

Besluit 17 december 1997 van de Vlaamse regering tot vaststelling van het Vlaams reglement inzake afvalvoorkoming en -beheer (VLAREA), *B.S.* 16 april 1998 **Vlarea 1997**

Wet 23 april 1998 houdende diverse bepalingen met betrekking tot de instelling van een Europese ondernemingsraad of van een procedure in ondernemingen met een communautaire dimensie of in concerns met een communautaire dimensie ter informatie en raadpleging van de werknemers, *B.S.* 21 mei 1998 **wet Europese ondernemingsraad**

Wet 25 juni 1998 tot regeling van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van ministers, *B.S.* 27 juni 1998 **wet strafrechtelijke verantwoordelijkheid ministers**

Wet 5 juli 1998 betreffende de collectieve schuldenregeling en de mogelijkheid van verkoop uit de hand van de in beslag genomen onroerende goederen, *B.S.* 31 juli 1998 **wet collectieve schuldenregeling**

Decreet 14 juli 1998 betreffende de euro, *B.S.* 31 juli 1998 **eurodecreet; eurodecreet**

Wet 31 augustus 1998 houdende omzetting in Belgisch recht van de Europese richtlijn van 11 maart 1996 betreffende de

INHOUDSTAFEL

1.	ALGEMENE REGELS.....	1
1.1.	Verwijzingen	1
1.1.1.	Verwijswoorden	1
1.1.2.	Herhalingen van verwijzingen	2
1.1.3.	Volgorde van de rechtsbronnen	3
1.1.4.	Standpunten binnen de referenties in voetnoten.....	3
1.2.	Hoofdletters, punten en cursivering	5
1.2.1.	Hoofdletters	5
1.2.1.1.	Algemeen	5
1.2.1.2.	Begin van een zin.....	5
1.2.1.3.	Respect.....	6
1.2.1.4.	Eigennamen	6
1.2.2.	Afkortingen, letterwoorden en initiaalwoorden	9
1.2.3.	Punten, spaties en haakjes.....	10
1.2.4.	Cursivering en aanhalingstekens	11
1.3.	Gedrukte en onlinebronnen	12
1.3.1.	Inleiding	12
1.3.2.	Wanneer verwijzen naar de onlinevindplaats (URL)?.....	13
1.3.2.1.	Principe	13
1.3.2.2.	Wetgeving	14
1.3.2.3.	Rechtspraak	14
1.3.2.4.	Rechtsleer.....	15
1.3.3.	Hoe verwijzen naar een onlinebron?	15
1.3.3.1.	Volgorde van gedrukte en onlinevindplaatsen	15
1.3.3.2.	Hyperlink	15

1.3.3.3.	Verwijzing naar een bron in een onlinedatabank	17
1.3.3.4.	Herhalingen	17
1.3.3.5.	Datum van consultatie	17
1.3.4.	Verwijzing naar andere elektronische dragers ..	18
1.4.	Buitenlandse bronnen	18
1.4.1.	Algemene principes.....	18
1.4.2.	Enkele belangrijke buitenlandse gidsen	19
1.4.2.1.	Algemeen	19
1.4.2.2.	Civil law landen	20
1.4.2.3.	Common law landen.....	21
1.4.2.4.	Internationaal recht.....	22
2.	VERWIJZINGEN NAAR DE VERSCHILLENDE RECHTSBRONNEN.....	23
2.1.	Wetgeving (in de meest brede zin).....	23
2.1.1.	Hiërarchie en volgorde	23
2.1.2.	Onderdelen van de verwijzing.....	26
2.1.3.	Normen waar vaak naar verwezen wordt	30
2.1.4.	Internationaalrechtelijke normen.....	31
2.1.4.1.	Verdragen.....	31
2.1.4.2.	Besluiten van internationale organisaties.....	32
2.1.5.	Europeesrechtelijke normen	33
2.1.6.	Interne normen	34
2.1.7.	Vorbereidende documenten.....	36
2.1.7.1.	Internationaalrechtelijk.....	36
2.1.7.2.	Europeesrechtelijk	37
2.1.7.3.	Parlementaire voorbereiding van interne wetgeving	37
2.1.7.4.	Documenten die reglementaire besluiten voorafgaan.....	41
2.1.7.5.	Documenten van andere instanties	42

door het woordje •en•. Dit laatste geldt ook wanneer er slechts twee auteurs zijn. Ook als het aantal auteurs erg groot is, worden in een bibliografie en in een eerste voetnootvermelding alle namen opgenomen. Wanneer er meer dan drie auteurs zijn, kan vanaf een tweede vermelding in een voetnoot worden volstaan met de naam van de eerste auteur, gevolgd door de vermelding •et al•

- € ALEN, A. en DJJARDIN, J., Casebook Belgisch administratief recht, Brussel, Story-Scientia, 1991, 734 p. [bibliografie]
- € F. GORLÉ, G. BOURGEOIS H. BOCKEN en K. LEMMENS, Rechtsvergelijking Mechelen, Kluwer, 2007, 135. [eerste voetnootvermelding]
- € F. GORLÉ et al, Rechtsvergelijking 35. [vanaf de tweede voetnootvermelding]

170. Is de auteur geen fysieke persoon, dan wordt de auteursnaam vervangen door de naam van de rechtspersoon, de instelling, de groepering... Is ook die niet voorhanden, dan vervangt een X de auteursnaam.

- € VLAAMSE OMBUDSDIENST, Jaarverslag 2006 Brussel, Vlaamse Ombudsdienst, 2007, 279 p.
- € DE OMBUDSMAN BIJ DE NMBS-GROEP, Jaarverslag 2006 www.b-rail.be/ombudsman/N/files/JAARVERSLAG2006.pdf
- € X, Gids voor sociale reglementeringen in de onderneming Mechelen, Kluwer, 2007 (cd-rom).

171. In geval van herwerking of aanvulling van een boek door één of meer andere auteurs worden bij referentie aan dit nieuwe werk ook de nieuwe auteurs vermeld.

- € RONSE, J., DE WILDE, L., CLAEYS, A. en MALLEMS, I., Schade en schadeloosstelling in APR, Gent, Story-Scientia, 1984, 411 p. [bibliografie]
- € A. MAST, J. DJJARDIN, M. VAN DAMME en J. VANDE LANOTTE, Overzicht van het Belgisch administratief recht, Mechelen, Kluwer, 2006, 614-615. [voetnoot]

2.3.1.1.3. Verschillende delen en banden

172. Wanneer wordt verwezen naar een werk dat uit verschillende boekdelen bestaat, kan referentie in een bibliografie of in een voetnoot betrekking hebben op het gehele werk of enkel op één of meer delen ervan.

Bij een referentie aan het hele werk, wordt het aantal delen in Romeinse cijfers aangeduid, gevolgd door de afkorting •dln.•

- € GERLO, J., Personen- en familierecht III dln., Brussel, Story-Scientia, 1991, 499 p.

173. Verwijst men daarentegen naar één of meerdere welbepaalde delen van het werk, dan staat een Romeins cijfer, zonder verdere aanduiding.

- € BAETEMAN, G., Personen- en gezinsrecht, Antwerpen, Kluwer, 1992, 509 p.

Draagt ieder deel een afzonderlijke titel, dan wordt die best na het Romeinse cijfer worden aangehaald.

- € DE PAGE, H. en MASSON, I., Traité élémentaire de droit civil belge II, Les personnes Brussel, Bruylant, 1990, 641 p.